

ARCHEOLOGISCH BUREAU- EN
BOORONDERZOEK

GROENENDIJK 321

TE NIEUWERKERK AAN DEN IJSSEL

GEMEENTE ZUIDPLAS

- * Bodem
- * Waterbodem
- * Water
- * Archeologie
- * Ecologie
- * Milieu

Archeologie

Archeologisch bureau- en booronderzoek

Groenendijk 321 te Nieuwerkerk aan den IJssel in de gemeente Zuidplas

Opdrachtgever	Leefgoed De Olifant Groenendijk 321 2911 BB Nieuwerkerk aan de IJssel
Project	ZUI.MYT.ARC
Rapportnummer	11096073
Status	Definitief
Datum	21 augustus 2014
Vestiging	Doetinchem
Auteur(s)	Drs. G.W.J. Spanjaard
Paraaf	
Autorisatie	Drs. A.H. Schutte (Senior KNA-Archeoloog)
Paraaf	

© Econsultancy bv, Doetinchem
Foto's en tekeningen: Econsultancy bv, tenzij anders vermeld

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Econsultancy bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

ISSN: 2210-8777 (Analoog rapport)
ISSN: 2210-8785 (Digitaal rapport E-depot)

Administratieve gegevens plangebied		
Rapportnummer en projectnaam	11096073 ZUI.MYT.ARC	
Toponiem	Groenendijk 321	
Opdrachtgever	Leefgoed De Olifant	
Gemeente	Zuidplas	
Plaats	Nieuwerkerk aan den IJssel	
Provincie	Zuid-Holland	
Kadastrale gegevens	Gemeente Nieuwerkerk aan den IJssel, sectie E, nummers 458, 459, 489, 818, 866 (ged.), 877, 878, 1006, 1007 en 1008.	
Omvang plangebied	2,5 ha.	
Kaartblad	38 A (1:25.000)	
Coördinaten centrum plangebied	X: 102.635 / Y: 439.145	
Bevoegde overheid	Gemeente Zuidplas Mevrouw H. Fawzi Postbus 100 2910 AC Nieuwerkerk aan den IJssel 0180 - 330 300 m.vanreeede@zuidplas.nl	
Deskundige namens de bevoegde overheid	Milieudienst Midden Holland Postbus 45 2800 AA Gouda 0182 - 545 700	
ARCHIS2 Onderzoeksmeldingsnummer (OM-nr.) Vondstmeldingsnummer Onderzoeksnummer	Bureauonderzoek 44.980 n.v.t. 35.956	Booronderzoek 51.574 n.v.t. 50.591
Archeoregio NOaA	Hollands veen- en kleigebied	
Beheer en plaats documentatie	Econsultancy, Doetinchem / Provinciaal Archeologisch Depot Zuid-Holland	
Uitvoerders	Econsultancy, drs. G.W.J. Spanjaard	

Kwaliteitszorg

Econsultancy beschikt over een eigen opgravingsvergunning, afgegeven door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). De opgravingsvergunning geeft opdrachtgevers de zekerheid dat het uitvoerend bureau werkt conform de eisen die de RCE stelt op het gebied van competenties en integriteit van medewerkers en het toepassen van vigerende normen en onderzoeksprotocollen.

Betrouwbaarheid

Dit onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd, conform de toepasselijke en van kracht zijnde regelgeving. Een booronderzoek wordt in het algemeen uitgevoerd door het steekproefsgewijs onderzoeken van de bodem, waardoor het, op basis van de resultaten van een booronderzoek, onmogelijk is garanties af te geven ten aanzien van de aan- of afwezigheid van archeologische waarden. In dit kader dient ook opgemerkt te worden dat geraadpleegde bronnen niet altijd zonder fouten en volledig zijn. Daar Econsultancy voor het verkrijgen van historische informatie afhankelijk is van deze bronnen, kan Econsultancy niet in staan voor de juistheid en volledigheid van deze informatie.

SAMENVATTING

Econsultancy heeft in opdracht van Leefgoed De Olifant in januari en februari 2011 een archeologisch bureau- en booronderzoek uitgevoerd. Het onderzoek is uitgevoerd in verband met een bestemmingsplanwijziging. Het plangebied is gelegen aan de Groenendijk 321 te Nieuwerkerk aan den IJssel in de gemeente Zuidplas. Het archeologisch onderzoek wordt noodzakelijk geacht om te bepalen of er een gereede kans is dat archeologische waarden wel of niet aanwezig (kunnen) zijn in de ondergrond, die door de voorgenomen bodemingrepen kunnen worden aangetast/verloren kunnen gaan. Daarom is het binnen het kader van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg uit 2007 (WAMZ), voortvloeiend uit het Verdrag van Malta uit 1992, verplicht voorafgaand archeologisch onderzoek uit te voeren (zie bijlage 3).

Doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende en verwachte archeologische waarden, om daarmee een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied op te stellen.

Het inventariserend veldonderzoek, (IVO-overig, verkennende fase direct gecombineerd met de karterende fase) heeft tot doel de in het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde archeologische verwachting aan te vullen en te toetsen. Het IVO dient inzicht te verschaffen in de geologische en bodemkundige opbouw binnen het plangebied. Daarnaast is het gericht op het opsporen van eventueel aanwezige archeologische vondsten en/of sporen en het verkrijgen van een eerste indruk van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging hiervan.

Met de resultaten van het archeologisch onderzoek kan worden vastgesteld of binnen het plangebied archeologische waarden aanwezig (kunnen) zijn en of vervolgonderzoek en/of planaanpassing noodzakelijk is.

Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Volgens het opgestelde gespecificeerde archeologisch verwachtingsmodel heeft het noordelijke deel van het plangebied (ter plaatse van de crevasse-afzettingen) een lage verwachting voor de periode (Laat-)Paleolithicum - Bronstijd, een middelhoge verwachting voor de periode IJzertijd - Middeleeuwen en een hoge verwachting voor de Nieuwe tijd.

Het zuidelijke deel van het plangebied (ter plaatse van de stroomgordelafzettingen) heeft een lage verwachting voor de periode (Laat-)Paleolithicum - IJzertijd en een hoge verwachting voor de periode Romeinse tijd - Nieuwe tijd. Voor de locatie van de gesloopte steenoven geldt een zeer hoge verwachting voor de Nieuwe tijd.

Resultaat inventariserend veldonderzoek

Binnen het plangebied is, onder een recent geroerd/opgebracht pakket, een pakket met veel baksteenresten en houtskool aangetroffen, welke aan de historische steenoven te relateren is. Hieronder liggen stroomgordelafzettingen van de Formatie van Echteld met daaronder in de meest noordelijk gelegen boring komafzettingen. Hieronder ligt rietveen. De overgang tussen het veen en de komafzettingen is geleidelijk en tussen het veen en de stroomgordelafzettingen scherp.

De aangetroffen indicatoren houden verband met de activiteit van de historische steenovens. Indicatoren die wijzen op menselijke activiteit in oudere perioden zijn niet aangetroffen.

Conclusie

De aangetroffen bodemopbouw komt overeen met de verwachtingen. In het opgeboorde materiaal zijn geen aanwijzingen aangetroffen voor resten ouder dan de steenovens. Verder archeologisch onderzoek naar de activiteiten rondom de steenoven wordt niet in verhouding geacht tot de geplande ingrepen. Bovendien liggen de nieuwbouwlocaties niet ter plaatse van de steenovens zelf en zijn er uitgebreide historische bronnen voor handen omtrent de steenproductie.

Selectieadvies

Op grond van het ontbreken van aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden ouder dan de steenovens, adviseert Econsultancy om, ten aanzien van de geplande bodemingrepen, in het kader van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ) geen vervolgonderzoek te laten plaatsvinden.

Er is geprobeerd een zo gefundeerd mogelijk advies te geven op grond van de gebruikte onderzoeksmethode. De aanwezigheid van archeologische sporen of resten in het plangebied kan nooit volledig worden uitgesloten. Econsultancy wil de opdrachtgever er daarom ook op wijzen dat, mochten tijdens de geplande werkzaamheden toch archeologische waarden worden aangetroffen, er conform artikel 53 van de Monumentenwet uit 1988 een meldingsplicht geldt bij het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: ARCHIS-meldpunt, telefoon 033-4227682), de gemeente Zuidplas of de provincie Gelderland.

INHOUDSOPGAVE

1.	INLEIDING	1
2.	DOELSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN	1
3.	BUREAUONDERZOEK	2
3.1	Methoden	2
3.2	Afbakening van het plangebied	3
3.3	Huidige situatie	3
3.4	Toekomstige situatie	3
3.5	Beschrijving van het historische gebruik	4
3.6	Aardwetenschappelijke gegevens	6
3.7	Archeologische waarden	8
3.8	Aanvullende informatie	12
3.9	Relatie aardwetenschappelijke informatie met archeologische waarden	12
3.10	Korte bewoningsgeschiedenis van de gemeente Zuidplas	13
3.11	Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	13
4.	INVENTARISEREND VELDONDERZOEK	16
4.1	Methoden	16
4.2	Resultaten	16
4.3	Beantwoording onderzoeksvragen veldonderzoek	17
5	CONCLUSIE EN SELECTIEADVIES	18
5.1	Conclusie	18
5.1	Selectieadvies	18
	LITERATUUR	19
	BRONNEN	19

LIJST VAN AFBEELDINGEN

- Afbeelding 1 - Locatie van het plangebied
- Afbeelding 2 - Detailkaart van het plangebied
- Afbeelding 3 - Overzichtskaart van het Hoogheemraadschap Schieland uit 1611
- Afbeelding 4 - Overzichtskaart van het Hoogheemraadschap Schieland uit 1684
- Afbeelding 5 - Kadastrale kaart uit de periode 1811-1832
- Afbeelding 6 - Militaire topografische kaart uit 1877
- Afbeelding 7 - Topografische kaart uit 1936
- Afbeelding 8 - Topografische kaart uit 1958
- Afbeelding 9 - Topografische kaart uit 1981
- Afbeelding 10 - Topografische kaart uit 1989
- Afbeelding 11 - Geomorfologische kaart
- Afbeelding 12 - Archeolandschappelijke kaart gemeente Zuidplas
- Afbeelding 13 - Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)
- Afbeelding 14 - Bodemkaart
- Afbeelding 15 - Archeologische Gegevenskaart van het onderzoeksgebied
- Afbeelding 16 - Archeologische Beleidsadvieskaart gemeente Zuidplas
- Afbeelding 17 - Schilderij van steenplaats Ver-Hitland uit 1885
- Afbeelding 18 - Boorpuntenkaart

LIJST VAN TABELLEN

- Tabel I. - Geraadpleegd historisch kaartmateriaal
- Tabel II. - Aardwetenschappelijke gegevens plangebied
- Tabel III. - Grondwatertrappenindeling
- Tabel IV. - Overzicht AMK-terreinen
- Tabel V. - Overzicht onderzoeksmeldingen
- Tabel VI. - Overzicht ARCHIS-waarnemingen
- Tabel VII. - Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

BIJLAGEN

- BIJLAGE 1: Overzicht geologische en archeologische tijdvakken
- BIJLAGE 2: Bewoningsgeschiedenis van Nederland
- BIJLAGE 3: AMZ-cyclus
- BIJLAGE 4: Planontwerp
- BIJLAGE 5: Inleidend hoofdstuk 'Haven van Hitland - van vaargeul tot woonhaven'
- BIJLAGE 6: Boorstaten

1. INLEIDING

Econsultancy heeft in opdracht van Leefgoed De Olifant een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor het plangebied gelegen aan de Groenendijk 321 te Nieuwerkerk aan den IJssel in de gemeente Zuidplas. De initiatiefnemer is voornemens de locatie te herontwikkelen. Hiertoe dient het bestemmingsplan herzien te worden. Tevens zal de nieuwbouw van enkele gebouwen gerealiseerd worden. Het archeologisch onderzoek is noodzakelijk om te bepalen of er een gereede kans is dat archeologische waarden wel of niet aanwezig (kunnen) zijn in de ondergrond, die door de voorgenomen bodemingrepen kunnen worden aangetast/verloren kunnen gaan. Daarom is het binnen het kader van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg uit 2007 (WAMZ), voortvloeiend uit het Verdrag van Malta uit 1992, verplicht voorafgaand archeologisch onderzoek uit te voeren (zie bijlage 3).

Het archeologisch onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek (hoofdstuk 3) en een inventariserend veldonderzoek (IVO-overig, verkennende fase direct gecombineerd met de karterende fase) door middel van boringen (hoofdstuk 0). Op basis van de resultaten van het onderzoek wordt een advies gegeven of vervolgstappen nodig zijn en zo ja, in welke vorm (hoofdstuk 0). Dit advies dient te worden getoetst door het bevoegd gezag, de gemeente Zuidplas, waarna een besluit zal worden genomen of het plangebied kan worden vrijgegeven of dat vervolgstappen nodig zijn.

2. DOELSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN

Het onderzoek heeft tot doel inzicht te krijgen in de archeologische waarden van het plangebied. Het bureauonderzoek heeft tot doel om een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel van het plangebied op te stellen. Het verwachtingsmodel is gebaseerd op bronnen over bekende of verwachte archeologische waarden in en om het plangebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Wat is er bekend over bodemversturende ingrepen binnen het plangebied uit het verleden? Is er bijvoorbeeld informatie bekend over vroegere ontgrondingen, bodemsaneringen, egalisaties, diepploegen of landinrichting?
- Ligt het plangebied binnen een landschappelijke eenheid, dat vanuit archeologisch oogpunt een specifieke aandachtslocatie kan betreffen (zoals een relatief hoge dekzandkop of -rug, nabij een veengebied, een beekdal)?
- Wat is de gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied?

Het inventariserend veldonderzoek (IVO-overig, verkennende fase direct gecombineerd met de karterende fase) heeft tot doel de in het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde archeologische verwachting aan te vullen en te toetsen. Het is gericht op het verkrijgen van inzicht in de geologische en bodemkundige opbouw binnen het plangebied en het inventariseren van eventueel aanwezige archeologische vondsten en/of sporen om een eerste indruk te vormen van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging hiervan.

Het veldonderzoek dient antwoord te geven op de volgende vragen:

- Wat is de bodemopbouw binnen het plangebied?
- Is het bodemprofiel binnen het plangebied intact of (geheel of gedeeltelijk) verstoord en indien verstoord, tot welke diepte gaat deze verstoring?

- Zijn, daar waar het bodemprofiel intact is, archeologische indicatoren aangetroffen die kunnen wijzen op de aanwezigheid van een vindplaats? Zo ja, wat is de aard, diepteligging en minimale en maximale dikte ervan?
- Zijn er archeologische lagen aangetroffen (cultuur- en afvallagen cq. ophogingslagen)? Zo ja, wat is de aard, diepteligging en minimale en maximale dikte ervan?
- In welke mate stemmen de resultaten overeen met de verwachtingen?
- Indien er binnen het plangebied een vindplaats aanwezig is, wat zijn dan de gevolgen van de voorgenomen bodemingrepen voor de vindplaats?

Het bureauonderzoek is uitgevoerd op 27 januari en 10 februari 2011 door drs. G.W.J. Spanjaard (fysisch geograaf). Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd op 26 april 2012. Het rapport is gecontroleerd door drs. A.H. Schutte (senior KNA-archeoloog/kwaliteitscontroleur).

3. BUREAUONDERZOEK

3.1 Methoden

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen en normen zoals aangegeven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.2, maart 2010), die is vastgesteld door het Centraal College van Deskundigen (CCvD) Archeologie en is ondergebracht bij het SIKB te Gouda.

Voor de uitvoering van het bureauonderzoek gelden de specificaties LS01, LS02, LS03, LS04 en LS05. De resultaten van dit onderzoek worden in dit rapport weergegeven conform specificatie LS06.¹

Binnen dit onderzoek zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- afbakening plangebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik (LS01);
- beschrijving van de huidige en toekomstige situatie (LS02);
- beschrijving van de historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03);
- beschrijving van bekende archeologische en historische waarden en aardwetenschappelijke gegevens (LS04);
- opstellen van een gespecificeerde verwachting (LS05).

Bij het uitvoeren van deze werkzaamheden zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

- het Archeologische Informatie Systeem (ARCHIS);
- de Archeologische Monumenten Kaart (AMK);
- de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW);
- geologische, geomorfologische en bodemkaarten;
- de centrale toegangspoort tot Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond (DINOLOket);
- literatuur en historisch kaartmateriaal;
- de Kennisinfrastructuur Cultuurhistorie (KICH);
- bouwhistorische gegevens;
- de recente topografische kaart 1:25.000;
- recente luchtfoto's;

¹ Beschikbaar via www.sikb.nl

- het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN);
- de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Zuidplas;
- plaatselijke (amateur-)archeoloog c.q. heemkundevereniging;
- het NUMismatisch InformatieSysteem (NUMIS).

3.2 Afbakening van het plangebied

Er dient een onderscheid gemaakt te worden tussen het onderzoeksgebied en het plangebied. Het plangebied is het gebied waarbinnen feitelijk de bodemversturende ingreep gaat plaatsvinden.

Het onderzoeksgebied is het gebied waarover informatie is verzameld om een goed beeld te krijgen van de archeologische waarden binnen het plangebied. Dit gebied is groter dan het plangebied. In het huidige onderzoek betreft het onderzoeksgebied het gebied binnen een straal van circa 1,5 km rondom het plangebied.

Het plangebied heeft een oppervlakte van circa 2,5 ha en ligt aan de Groenendijk 321, circa 4 km ten zuiden van Nieuwerkerk aan den IJssel in de gemeente Zuidplas (zie afbeeldingen 1 en 2). Op het Algemeen Hoogtebestand Nederland (AHN) heeft het maaiveld een hoogte van circa 1,0 tot 2,0 m - mv m +NAP.

Het bodemgebruik van de omliggende percelen is als volgt:

- aan de noordzijde bevinden zich agrarische percelen;
- aan de oostzijde bevinden zich agrarische percelen;
- aan de zuidzijde bevindt zich de Groenendijk met daarachter de Hollandse IJssel;
- aan de westzijde bevindt zich een gebied voor groenrecreatie.

3.3 Huidige situatie

Voor het bureauonderzoek is het van belang de huidige situatie te onderzoeken. Landgebruik en bebouwing kunnen van invloed zijn op het archeologische verwachtingsmodel.

Het plangebied is momenteel in gebruik als landgoed, waarop een woonhuis en verschillende bijgebouwen aanwezig zijn (zie afbeelding 2 en bijlage 4). Binnen het zuidelijke deel van het plangebied is een vijver aanwezig.

3.4 Toekomstige situatie

Het toekomstige gebruik van het plangebied kan bepalend zijn voor het vervolgtraject (behoud in-situ of behoud ex-situ van archeologische waarden). De manier waarop het plangebied wordt ingericht kan tot gevolg hebben dat eventueel aanwezige archeologische waarden (deels of geheel) onverstoord (kunnen) blijven. Ook kan besloten worden de inrichting zo aan te passen, dat archeologische waarden alsnog onverstoord kunnen blijven liggen.

De initiatiefnemer is voornemens het landgoed te ontwikkelen tot een gebied dat voorziet in een combinatie van wonen, vergaderen, trainen en daghoreca (zie bijlage 4). De belangrijkste bodemingrepen bestaan uit de nieuwbouw van 4 bouwwerken, waaronder 2 vergader/trainingsruimten, een blokhut en een overnachtingruimte voor groepen. Tevens zullen wandelpaden, toegangswegen en een parkeerterrein worden ingericht.

3.5 Beschrijving van het historische gebruik

In het plangebied kunnen naast archeologische sporen ook sporen van menselijk gebruik voorkomen die nog in het landschap zichtbaar zijn. Het gaat hierbij om historische gebouwen en historische geografie. Veel van de bewaard gebleven historische gebouwen en historische geografie geven door de herverkavelingen in de tweede helft van de 20^e eeuw een incompleet beeld van het historisch landschap. Historische kaarten van voor de herverkaveling zijn een goede aanvulling op het huidige incomplete beeld. Voor de historische ontwikkeling is naast het historisch kaartmateriaal ook relevante achtergrondliteratuur geraadpleegd.

Historisch kaartmateriaal

De situatie van het plangebied is op verschillende historische kaarten als volgt:

Tabel I. Geraadpleegd historisch kaartmateriaal²

Bron	Periode	Kaartblad	Schaal	Omschrijving plangebied	Bijzonderheden/directe omgeving
Overzichtskaart hoogheemradschap Schieland	1611	8	1:624	Plangebied onbebouwd en onderdeel van polder Gansdorp.	Boezem van Blaerdorps polder direct ten westen.
Overzichtskaart hoogheemradschap Schieland	1684	8	1:700	Eerste bebouwing binnen plangebied.	Verschillende erven langs Groenendijk. Ten zuidoosten van plangebied steenplaatsen (aan buitenzijde Groenendijk).
Kadastrale minuut	1811-1832	Nieuwerkerk op den IJssel, Sectie C, Blad 03	1:2.500	Verschillende bouwwerken aanwezig, waaronder 2 steenovens. Verschillende kleine percelen binnen westelijke deel, oostelijke deel onderdeel van één groot perceel (steenplaats).	Bebouwing langs dijk ten zuidoosten, boezem ten westen van plangebied.
Militaire topografische kaart	1877	503	1:50.000	Noordwestelijke deel in agrarisch gebruik. Waterpartij langs begrenzing agrarisch deel. Bebouwing langs dijk. Steenoven in gebruik.	Bebouwing en steenoven ten zuidoosten. Ten westen gelegen voormalige boezem drooggelegd.
Topografische kaart	1936	38 A	1:25.000	Noordwestelijke deel agrarisch gebruik, overige delen in gebruik door steenoven. Weg door zuidoostelijke deel. Bebouwing afgenomen.	
Topografische kaart	1958	38 A	1:25.000	Bebouwing verder afgenomen.	Haven aangelegd in Hollandse IJssel.
Topografische kaart	1981	38 A	1:25.000	Toename bebouwing binnen plangebied. Vijver aangelegd (ter plaatse van voormalige bebouwing).	
Topografische kaart	1989	38 A	1:25.000	Afname bebouwing. Ontsluitingsweg door plangebied verlegd.	

² www.watwaswaar.nl

Op basis van het beschikbare historische kaartmateriaal maakte het plangebied al aan het begin van de 17e eeuw onderdeel uit van de polder Gansdorp (zie afbeelding 3). Het plangebied was onbebouwd en direct ten westen lag de boezem van de polder Blaerdorp. De Groenendijk was al aanwezig. Aan het eind van de 17e eeuw waren verschillende bebouwde percelen aanwezig aan de Groenendijk, waarvan er één ter plaatse van het huidige plangebied lag (zie afbeelding 4). Ten zuidoosten van het plangebied, aan de buitenzijde van de Groenendijk, was een steenplaats in gebruik.

Aan het begin van de 19e eeuw bestond het westelijke deel van het plangebied uit verschillende percelen (zie afbeelding 5). Het oostelijke deel was onderdeel van één groot perceel. Zowel het westelijke als het oostelijke deel was bebouwd, waarbij binnen het oostelijke deel 2 steenovens zijn te herkennen. De bebouwing concentreerde zich langs de dijk. Vermoedelijk was in ieder geval het oostelijke deel van het plangebied in gebruik door de steenoven.

Uit kaartmateriaal uit de tweede helft van de 19^e eeuw blijkt dat het noordwestelijke deel van het plangebied in agrarisch gebruik was (zie afbeelding 6). Op de begrenzing van het agrarische deel was een waterpartijtje aanwezig. De boezem ten westen van het plangebied was drooggelegd en eveneens in agrarisch gebruik.

In de eerste helft van de 20^e eeuw was het noordwestelijke deel van het plangebied nog altijd in agrarisch gebruik (zie afbeeldingen 7). Het oostelijke deel was in gebruik door de steenoven. Door het zuidwestelijke deel van het plangebied was een weg aangelegd. De bebouwing binnen het plangebied was afgenomen, waarbij een deel van de westelijke steenoven was gesloopt. In de loop van de 20^e eeuw nam de bebouwing verder af en verdween ook de andere helft van de westelijk gelegen steenoven. Ten zuiden van het plangebied werd een haventje aangelegd in de Hollandse IJssel (zie afbeeldingen 8).

In de tweede helft van de 20^e eeuw werd het plangebied ingericht als landgoed (zie afbeeldingen 9 en 10). De bebouwing binnen het noordelijke deel van het plangebied werd opgericht en ter plaatse van de gesloopte steenoven werd een waterpartij aangelegd. De weg door het plangebied werd verlegd en een deel van de bebouwing in het westelijke deel van het plangebied werd gesloopt. De voormalige steenoven 'De Olifant' werd in de periode 1972-1974 omgebouwd tot woonhuis. Bij de graafwerkzaamheden ten behoeve van de aanleg van het landgoed zijn volgens de initiatiefnemer destijds geen archeologisch interessante resten aangetroffen. Wel werd op een grote hoeveelheid ijsselstenen gestuit.

KICH³

Het KennisInfrastructuur CultuurHistorie (KICH) heeft alle bekende archeologische en bouwkundige monumenten en historisch-geografische informatie samengebracht in een digitale kaart. Via deze kaart zijn cultuurhistorische waarden per gebied te bekijken. Het raadplegen van KICH heeft voor het plangebied geen aanvullende informatie opgeleverd.

Bouwhistorische gegevens

Bij de gemeente Zuidplas is het archief van de Bouw- en Woningtoezicht geraadpleegd (contactpersoon mevrouw C.M. Priem). Uit het archief zijn de volgende bouwvergunningen bekend:

- veranderen boothuis (1978)
- verbouwen steenfabriek tot woonhuis (1973)
- vernieuwen dak van 2 schuren (2007)

³ www.kich.nl

Oudere gegevens zijn voor deze locatie niet bekend bij de gemeente Zuidplas.

3.6 Aardwetenschappelijke gegevens

Het landschap heeft altijd een belangrijke rol gespeeld in het nederzettingsspatroon van de mens. Bij onderzoek naar archeologische sporen in een bepaald gebied is het van groot belang te weten hoe het landschap er in het verleden heeft uitgezien. Men kan meer te weten komen over dit landschap door de geologische opbouw, de bodem en hydrologie van een gebied te bestuderen.

De volgende aardwetenschappelijke gegevens zijn bekend van het plangebied:

Tabel II. Aardwetenschappelijke gegevens plangebied

Type gegevens	Gegevensomschrijving
Geologie ⁴	Holocene fluviatiele afzettingen van de Formatie van Echteld op veen van de Formatie van Nieuwkoop op Pleistocene fluviatiele afzettingen van de Formatie van Kreftenheye.
Geomorfologie ⁵	Vlakte van getij-afzettingen
Bodemkunde ⁶	Zuidelijke deel niet gekarteerd, uiterst noordelijke deel kalkarme drechtdaaggronden, centrale deel kalkarme poldervaaggronden.
Geologische - geomorfologische kaart Rijn-Maas Delta ⁷	Zuidelijke deel binnen stroomgordel van de Hollandse IJssel

Geologie⁸

Het plangebied is gelegen in het West-Nederlands veengebied. Het veenpakket (Formatie van Nieuwkoop) is ontstaan gedurende het Holoceen, onder invloed van de stijgende zeespiegel en daarmee gepaard gaande stijging van de grondwaterspiegel.

Binnen het westelijke deel van het West-Nederlands veengebied komt het veen vertand voor met zeekleiafzettingen van de Naaldwijk Formatie. Ten oosten van het plangebied ligt het rivierengebied, waar tijdens het holoceen een aanzienlijk pakket fluviatiele sedimenten is afgezet. Ook het veengebied werd gedurende het Holoceen doorsneden door verschillende riviertakken, waardoor plaatselijk fluviatiele afzettingen aan of onder het maaiveld liggen.

Het zuidelijke deel van het plangebied ligt binnen de stroomgordel van de Hollandse IJssel, welke vanaf circa 200 na Chr. tot op heden actief is geweest. De Hollandse IJssel is bedijkt voor het jaar 1285.

Geomorfologie

De Geomorfologische kaart geeft de mate van reliëf en de vormen die in het landschap te onderscheiden zijn weer.

⁴ Mulder *et al.*, 2003

⁵ Alterra, 2003

⁶ Stichting voor Bodemkartering, 1984

⁷ Berendsen & Stouthamer, 2001

⁸ Berendsen, 2005 / 2008

Volgens de Geomorfologische kaart van Nederland (1:50.000) is het zuidelijke deel van het plangebied bebouwd en derhalve niet gekarteerd (zie afbeelding 11). Het noordelijke deel is gelegen binnen een vlakke van getij-afzettingen.

Archeolandschappelijke Eenhedenkaart gemeente Zuidplas

Als bijlage bij de Beleidsnota Archeologie van de gemeente Zuidplas, is door BAAC een Archeolandschappelijke Eenhedenkaart opgesteld. Volgens deze kaart ligt het plangebied ter plaatse van een crevasse (zie afbeelding 12). Ten westen van het plangebied ligt een gebied van moerasafzettingen/veen.

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)⁹

Het Actueel Hoogtebestand Nederland vormt een belangrijke aanvullende informatiebron voor de landschapsanalyse. Dit met behulp van laser-altimetrie verkregen digitale bestand vormt een gedetailleerd beeld van het huidige reliëf in het plangebied.

Uit het AHN blijkt dat het plangebied zich bevindt op een direct buiten de dijk gelegen, relatief hoog terreindeel (zie afbeelding 13). Dit hoog gelegen terrein loopt ten noorden van het plangebied uit in een vertakt geulpatroon. Het hoger gelegen terrein betreft crevasse-afzettingen. De crevasse-afzettingen, welke hoofdzakelijk uit (zandige/siltige) klei bestaan, hebben na inpoldering een minder sterke inklinking ondergaan, waardoor deze terreindelen relatief hoog zijn komen te liggen.

Bodemkunde

Doordat het zuidelijke deel van het plangebied zich op de dijk bevindt, is de bodemopbouw hier niet gekarteerd (zie afbeelding 14). Binnen het uiterst noordelijke deel van het plangebied komen kalkarme drechtvaaggronden voor, bestaande uit zware klei (profielverloop 1). Binnen het overige, centrale deel van het plangebied komen kalkarme poldervaaggronden voor, bestaande uit klei (profielverloop 3, 3 en 4, of 4).

Grondwatertrap

Grondwatertrappen zijn een indicatie voor de diepte van de grondwaterstand en de seizoensfluctuatie daarvan. De grondwatertrappenindeling is gebaseerd op gemiddeld hoogste (GHG) en gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG). Hiermee worden de winter- en zomergrondwaterstanden gekarakteriseerd in een jaar met een gemiddelde neerslag en verdamping. In stedelijk gebied zijn geen grondwatertrappen bepaald. Deze worden als 'witte vlekken' op de Bodemkaart van Nederland (1:50.000) weergegeven. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de klassengrenzen die worden aangehouden bij de indeling van de grondwatertrappen. De trappen worden vastgesteld op een schaal van I tot VII (van respectievelijk extreem nat tot extreem droog). Bij sommige grondwatertrappen is een * weergegeven: het gaat hier om tussenliggende grondwatertrappen die een drogere variant vertegenwoordigen.

Tabel III. Grondwatertrappenindeling¹⁰

Grondwatertrap	I	II'	III'	IV	V'	VI	VII''
GHG (cm -mv)	-	-	<40	>40	<40	40-80	>80
GLG (cm -mv)	<50	50-80	80-120	80-120	>120	>120	>120

') Bij deze grondwatertrappen wordt een droger deel onderscheiden
 ") Een met een * achter de code als onderverdeling aangegeven "zeer droog deel" heeft een GHG dieper dan 140 cm beneden maaiveld

⁹ www.ahn.nl

¹⁰ Locher & De Bakker, 1990

Gebiedsdelen met een goede ontwatering (Grondwatertrap VI en VII) zijn zeer geschikt voor landbouw en vormden mede daarom, vooral in het verleden, een aantrekkelijk vestigingsgebied. Het uiterst noordelijke deel van het plangebied, ter plaatse van de kalkarme drechtvaaggronden, heeft grondwatertrap II. Het centrale deel, ter plaatse van de kalkarme poldervaaggronden, heeft grondwatertrap III. Ter plaatse van de dijk in het zuidelijke deel van het plangebied is de grondwatertrap niet gekarteerd.

3.7 Archeologische waarden

Voor de uitkomst van het bureauonderzoek is het van belang de bekende archeologische waarden (al dan niet volledig onderzocht) te beschrijven. Een belangrijke informatiebron is het landelijke ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS), dat beheerd wordt door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). In dit systeem worden alle archeologische gegevens verzameld en via internet zijn deze door bevoegden te raadplegen.

De bekende archeologische waarden staan afgebeeld op afbeelding 15; een kaart met daarop, binnen een straal van circa 1,5 km rondom het plangebied, de indicatieve archeologische waarde en de in ARCHIS geregistreerde AMK-terreinen, waarnemingen, vondstmeldingen en onderzoeksmeldingen.

Indicatieve archeologische waarde

De IKAW (Indicatieve Kaart Archeologische Waarde) geeft voor heel Nederland de trefkans aan op het voorkomen van archeologische resten. Die trefkans is aangegeven in vier categorieën (per land- en waterbodem): een hoge, middelhoge, lage en zeer lage verwachting. Bebouwde gebieden, waarvoor geen bodemkundige of geologische gegevens bekend zijn, zijn niet gekarteerd. De IKAW is voornamelijk gebaseerd op de relatie die er bestaat tussen de bodemkundige of geologische kwalificaties en de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen. Een punt van aandacht daarbij is dat de IKAW grotendeels is gebaseerd op kaarten met een schaal van 1:50.000. De grenzen op de kaart zijn in werkelijkheid globale overgangen, abrupte overgangen zijn het gevolg van bodemkundige of geologische kwalificaties. Op lokaal schaalniveau is de kaart daarom minder betrouwbaar. Daarbij komt dat de IKAW voornamelijk gebaseerd is op de aanwezigheid van nederzettingen vanaf het Laat Paleolithicum tot en met Vroege Middeleeuwen en niet op bijvoorbeeld grafvelden of offerplaatsen. Voor de periode Late-Middeleeuwen en Nieuwe tijd is de IKAW minder betrouwbaar, vooral voor de gebieden die vanaf die perioden zijn ontgonnen. Een lage verwachting op het aantreffen van archeologische waarden en resten wil daarom niet zeggen dat er geen archeologische waarden of resten aanwezig kunnen zijn. De kans daarop is echter wel kleiner.

Volgens de IKAW ligt het plangebied in een gebied met een lage kans op het aantreffen van archeologische waarden (zie afbeelding 15).

Archeologische beleidsadvieskaart gemeente Zuidplas

Sinds 2007 is de Wet op de Archeologische Monumentenzorg van kracht (WAMZ). Het doel van deze wet is te voorkomen dat archeologische waarden uit het verleden verloren gaan. In deze wet zijn de gemeenten verantwoordelijk voor het beheer van het bodemarchief binnen hun grondgebied. Voor een goed beheer van dit bodemarchief gebruikt de gemeente een archeologische beleidskaart. De Archeologische beleidskaart geeft een gemeentebreed overzicht van bekende en te verwachten archeologische waarden. De kaart maakt inzichtelijk waar bij welke ruimtelijke ingrepen een archeologisch onderzoek verplicht is en wordt als toetsingskader gebruikt voor ruimtelijke procedures.

Volgens de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Zuidplas ligt het zuidelijke deel van het plangebied grotendeels binnen een strook met een hoge archeologische verwachting. Deze strook betreft het gebied van circa 100 m vanaf de ontginningsas van de Hollandse IJssel.¹¹ Rondom de binnen het plangebied gelegen vijver ligt een zone met een zeer hoge verwachting, betreffende de locatie van de gesloopte steenoven. Het noordelijke deel van het plangebied heeft een middelhoge archeologische verwachting, vanwege de ligging op een crevasse.

Voor de hierboven omschreven terreindelen gelden verschillende beleidsadviezen. Ter plaatse van de zeer hoge, de hoge en de middelhoge archeologische verwachting dient, bij planvorming en voorafgaand aan vergunningverlening, bij bodemingrepen dieper dan 30 cm -mv en een onderzoekslocatie groter dan respectievelijk 50, 100 en 250 m², vroegtijdig een inventariserend archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd.

AMK-terreinen binnen het onderzoeksgebied

De Archeologische Monumentenkaart (AMK) bevat een overzicht van archeologische terreinen in Nederland, welke ook wel worden aangeduid als monumenten. De terreinen zijn beoordeeld op verschillende criteria (kwaliteit, zeldzaamheid, representativiteit, ensemblewaarde en belevingswaarde). Op grond daarvan zijn de terreinen ingedeeld in vier categorieën; terreinen met archeologische waarde, een hoge archeologische waarde, een zeer hoge archeologische waarde of een zeer hoge archeologische waarde met een beschermde status.

Binnen het plangebied liggen geen AMK-terreinen (zie afbeelding 15). Binnen het onderzoeksgebied ligt 1 AMK-terrein (zie tabel IV en afbeelding 15).

Tabel IV. Overzicht AMK-terreinen

Situering t.o.v. plan-gebied	AMK nr.	Waarde	Complex	Datering
700 m ten zuidoosten	6.486	hoog	kerk	Late Middeleeuwen
Omschrijving				
Terrein met sporen van een kerk of klooster uit de Middeleeuwen (tweede helft 12e eeuw). Toelichting waardebeoordeling: Dit terrein heeft een hoge waarde door de plaatselijk historische betekenis en door de hoge trefkans op sporen (begravingen). Het terrein ligt binnen een oude stads- of dorpskern. Actualisering Archeologische Monumentenkaart Zuid-Holland 2004-2006 Resultaat bureauonderzoek: De tufstenen voorganger is niet zichtbaar. De precieze gaafheid is niet duidelijk. Naar verwachting is de bodem rondom niet ernstig verstoord, de kans is vrij groot dat hier begravingen aanwezig zijn. Binnen de kerk zijn doodskisten aangetroffen. Er zijn ophogingslagen waargenomen. De vernieling van de tufstenen kerk is verbonden aan de oorlog tussen Jacoba van Beieren en Philips van Bourgondië van 1425-1428. In de jaren 1960 zijn door de RDMZ restauraties uitgevoerd aan de kerk.				

In het verleden uitgevoerde archeologische onderzoeken binnen het onderzoeksgebied

Binnen het onderzoeksgebied zijn in de afgelopen jaren door verschillende archeologische bedrijven en instellingen in totaal 9 archeologische onderzoeken uitgevoerd. Het gaat daarbij om bureau-onderzoeken en booronderzoeken (zie tabel V en afbeelding 15).

¹¹ Buesink *et al*, 2010

Tabel V. Overzicht onderzoeksmeldingen

Onderzoeksmeldingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Uitvoerder
29.987	Direct ten zuiden	RAAP
Aard en resultaten van het onderzoek		
Bureauonderzoek: resultaten niet bekend in ARCHIS.		
Onderzoeksmeldingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Uitvoerder
12.477	350 m ten zuiden	ARC
Aard en resultaten van het onderzoek		
Booronderzoek: resultaten niet bekend in ARCHIS		
Onderzoeksmeldingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Uitvoerder
7.096	600 m ten zuidoosten	Archeomedia / Arnicon
Aard en resultaten van het onderzoek		
Booronderzoek: Uit het inventariserend veldonderzoek is gebleken dat archeologische resten aanwezig zijn ter plaatse van de nieuw te bouwen woning. In 2 boringen en 2 monsters bevindt zich vondstmateriaal uit de 17 ^e eeuw en later. Het betreft waarschijnlijk de restanten van postmiddeleeuwse woningen, schuren en akkers. Gebleken is dat de bodem tot 2,3 a 2,7 . -mv verstoord is in de 19 ^e /20 ^e eeuw. De archeologische waarde is beperkt. Het nieuwbouwplan heeft een dermate kleine oppervlakte, dat de ingreep in de bodem beperkt blijft.		
Onderzoeksmeldingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Uitvoerder
30.172	600 m ten oosten	RAAP
Aard en resultaten van het onderzoek		
Bureauonderzoek: Aanbevolen wordt om te onderzoeken of het technisch en praktisch mogelijk is om deze door middel van (een combinatie van) akoestisch-geofysische technieken indien mogelijk met een bodempenetrerend vermogen te laten onderzoeken. Indien anomalieën kunnen worden aangetoond dienen deze nader onderzocht te worden door een inventariserend veldonderzoek.		
Onderzoeksmeldingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Uitvoerder
21.111	700 m ten zuidoosten	Archeomedia / Arnicon
Aard en resultaten van het onderzoek		
Bureau- en booronderzoek: De resultaten van het bureauonderzoek en het inventariserend veldonderzoek geven geen aanleiding tot aanpassingen in de voorgenomen bouwplannen op de locatie Dorpsstraat 16-18 te Ouderkerk aan den IJssel, aangezien de versterking door de nieuwbouw niet diep zal reiken. Vanwege de kans op funderingsresten vanaf de 15 ^e eeuw (de oudste ontginningsfase), verdient het aanbeveling om tijdens de sloop en ontgraving van de nieuwbouwput een beperkte archeologische opgraving uit te voeren.		
Onderzoeksmeldingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Uitvoerder
17.778	800 m ten noordoosten	Archeomedia / Arnicon
Aard en resultaten van het onderzoek		
Bureau- en booronderzoek: op basis van het bureauonderzoek was er een redelijke verwachting op het aantreffen van archeologische resten uit de late Middeleeuwen en in mindere mate uit de ijzertijd en Romeinse tijd. Het veldonderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd voor de aanwezigheid van vondstrijke nederzittingsresten.		
Onderzoeksmeldingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Uitvoerder
5.224	1 km ten zuidoosten	Archeomedia / Arnicon
Aard en resultaten van het onderzoek		
Niet bekend in ARCHIS.		

Onderzoeksmeldingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Uitvoerder
5.196	1,5 km ten zuidoosten	Archeomedia / Arnicon
Aard en resultaten van het onderzoek		
Booronderzoek: resultaten niet bekend in ARCHIS.		
Onderzoeksmeldingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Uitvoerder
5.225	1,5 km ten zuidoosten	Archeomedia / Arnicon
Aard en resultaten van het onderzoek		
Niet bekend in ARCHIS.		

Waarnemingen binnen het onderzoeksgebied

In ARCHIS staan alle bekende archeologische waarnemingen geregistreerd. Binnen het plangebied zijn geen waarnemingen geregistreerd. Binnen het onderzoeksgebied staan 4 waarnemingen geregistreerd buiten het hierboven vermelde monument en onderzoeksmeldingen (zie tabel VI en afbeelding 15).

Tabel VI. Overzicht ARCHIS-waarnemingen

Waarnemingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Datering
46.434	400 m ten westen	Midden IJzertijd - Late IJzertijd
Aard van de melding		
Bij de aanleg van een recreatiegebied zijn 16 fragmenten aardewerk en een stukje bot aangetroffen. Ter plaatse zijn door het BOOR in twee campagnes boringen gezet. Uit de boringen blijkt dat de ondergrond is opgebouwd uit veen. Binnen het veen zijn twee iets donkerder niveaus te onderscheiden: op circa 130 cm en op 170 cm -mv. Deze niveaus bevatten iets houtskool, geen aardewerk, bot e.d. Welk nivo aan de gevonden aardewerkscherven gekoppeld kan worden is onduidelijk. Het aangeboorde houtskool bestond veelal uit verbrande rietjes; slechts af en toe was er sprake van houtskoolbrokjes. Van een echte veraarding van het veen was geen sprake.		
Waarnemingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Datering
417.233	850 m ten noordwesten	Mesolithicum - Nieuwe tijd
Aard van de melding		
Het complex bestaat uit een fragment van een houten voorwerp, mogelijk een kom.		
Waarnemingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Datering
45.479	1,2 km ten zuiden	Late Middeleeuwen
Aard van de melding		
Complete beschilderde pot. Pingsdorf geelwitbakkend. Exacte coördinaten niet bekend, gegeven coördinaten zijn administratief.		
Waarnemingsnr.	Situering t.o.v. plangebied	Datering
47.480	1,7 km ten oosten	Romeinse tijd
Aard van de melding		
6 koperen munten: 5 assen met verschillende afbeeldingen, alle uit vroege en midden keizertijd. 1 Follis van Constantinus.		

Vondstmeldingen binnen het onderzoeksgebied

In ARCHIS staan vondstmeldingen geregistreerd. Nadat deze zijn gecontroleerd worden het waarnemingen. Tot die tijd staan ze als vondstmeldingen geregistreerd. Binnen het onderzoeksgebied staan geen vondstmeldingen geregistreerd (zie afbeelding 15).

NUMIS

NUMIS, oftewel het NUMismatisch InformatieSysteem, is een database waarin beschrijvingen zijn te vinden van in Nederland gevonden munten, penningen en andere numismatische voorwerpen. In NUMIS zijn alle bij het Geldmuseum bekende schatvondsten beschreven. Van de losse vondsten is met name materiaal van vóór het jaar 1600 na Christus opgenomen.¹²

Het raadplegen van NUMIS heeft voor het plangebied geen aanvullende informatie opgeleverd.

3.8 Aanvullende informatie

Voor aanvullende informatie is contact gezocht met de Historische Vereniging Nieuwerkerk aan den IJssel (d.d. januari 2011, contactpersoon de heer A. den Boer). Hieronder volgt een samenvatting van de door de heer Den Boer aangeleverde informatie.

De buurtschap waarvan het plangebied deel uit maakt heet nu Ver-Hitland, maar vroeger kwam ook de benaming Klein- en Groot-Hitland voor, dezelfde benamingen als voor de enkele kilometers verderop gelegen buurtschap (nu recreatiecentrum) Klein-Hitland. Kort gezegd is vanaf de 17^e eeuw tot ca. 1920 een steenplaats actief geweest op deze plek en was er daarna alleen een woon- en licht-agrarische functie.

In 2008 verscheen bij Gelling Publishing het boek 'Haven van Hitland - van vaargeul tot woonhaven'¹³ met voornamelijk interviews. Het voorafgaande hoofdstuk (door de heer Den Boer) over de historie van Ver-Hitland is in deze rapportage opgenomen als bijlage 5. De voornaamste informatie die hieruit naar voren komt is dat ter plaatse van Ver-Hitland zowel een binnendijkse als een buitendijkse steenplaats aanwezig waren. De binnendijkse steenplaats, waar 2 steenovens aanwezig waren, lag ter plaatse van het huidige plangebied. Beide steenplaatsen sloten rond 1920. De steenovens, op één na, werden gesloopt. De enige steenoven die gespaard werd, gelegen binnen het huidige plangebied, kwam in de jaren zestig op de rijksmonumentenlijst. Deze oven met karakteristieke toegangspoort werd in 1973 door architect Gunnar Daen omgebouwd tot landhuis *De Olifant*. In bijlage 5 is een schilderij van de steenovens toegevoegd, zoals deze erbij lagen rond 1885.

In archiefstukken van 1786 kwam de naam Hitland voor het eerst voor als de naam van deze steenplaats van Van Lange in de polder Gansdorp. In de 20^e eeuw heette de enige buitendijkse en vanaf 1938 een binnendijkse boerderij *Ver-Hitland*.

3.9 Relatie aardwetenschappelijke informatie met archeologische waarden

Archeologische waarden zijn met name te verwachten op de stroomgordelafzettingen van de Hollandse IJssel. Ook de crevasse-afzettingen hebben in het verleden een relatief gunstige bewoningslocatie gevormd, maar hadden vanwege hun langgerekte en smalle vorm een kleinere aantrekkingskracht dan de stroomgordels.

¹² www.geldmuseum.nl/museum/content/zoeken-numis

¹³ Meijers *et al.*, 2008

3.10 Korte bewoningsgeschiedenis van de gemeente Zuidplas

In deze paragraaf wordt een bespreking van de bewoningsgeschiedenis van de streek gegeven. Een algemene ontwikkeling van de bewoningsgeschiedenis van Nederland wordt weergegeven in bijlage 2.

De oudste sporen van bewoning binnen de gemeente Zuidplas dateren uit het Mesolithicum en zijn aangetroffen op de stroomgordels van Gouderak en Zuidplas. Waarschijnlijk gaat het daarbij om kleine jachtkampjes van jagers/verzamelaars. Resten uit deze periode zijn tevens te verwachten op (be-graven) rivierduinen. Ook resten uit het Neolithicum zijn aan te treffen op de rivierduinen en de stroomgordels van Gouderak en Zuidplas. Hoewel in Nederland Neolithische resten bekend zijn van zowel jagers/verzamelaars als half-sedentaire samenlevingen, zijn deze laatste niet bekend uit de gemeente Zuidplas (wel in onder andere Vlaardingen).

Tijdens de Bronstijd kwam de veengroei tussen de rivieren op gang. Het landschap werd natter en vermoedelijk minder geschikt voor bewoning. Er zijn uit deze periode (nog) geen archeologische resten bekend binnen de gemeente Zuidplas, wat niet betekent dat er destijds geen bewoning plaatsvond. Ook uit de IJzertijd is weinig bekend, wat vermoedelijk eveneens verband houdt met de veenvorming. Wel is nabij het plangebied een aantal aardewerkfragmenten en een botfragment uit deze periode aangetroffen (zie ARCHIS-waarneming 46.434). Deze resten zijn aangetroffen in het veen, wat aangeeft dat binnen de veengebieden sprake was van activiteit. Veel van de oorspronkelijk aanwezige archeologische resten uit deze periode zullen echter door veenaafgraving verloren zijn gegaan.

Resten uit de Romeinse tijd zijn eveneens schaars en worden niet verwacht binnen de verveende terreinen. Pas in de Vroege Middeleeuwen vond (grootschalige) ontginning van het gebied plaats. De oeverzones van de veenrivieren vormden hierbij de ontginningsbases, waar dan ook de eerste bebouwing plaatsvond. Hoewel vermoedelijk al eerder kleine nederzettingen in het veengebied aanwezig waren, zijn deze vermoedelijk grotendeels verdwenen door veenaafgraving. Gedurende de Middeleeuwen en de Nieuwe tijd ging de ontginning van het veengebied door, waarbij (mede door inklinking) veenplassen ontstonden, waaronder de Zuidplas. Vanaf het eind van de 17^e eeuw werden deze veenplassen drooggelegd, waarbij onder andere de Zuidplaspolder ontstond. Het plangebied ligt overigens buiten deze droogmakerij.

3.11 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Op grond van het bureauonderzoek is het volgende gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel opgesteld:

Uit de verzamelde aardwetenschappelijke gegevens blijkt dat het plangebied is gelegen op fluviaatiele afzettingen van de Hollandse IJssel. Het zuidelijke deel van het plangebied ligt op stroomgordelafzettingen, het noordelijke deel op crevasse-afzettingen. De stroomgordel van de Hollandse IJssel dateert van circa 200 na Chr., waardoor hierop/in archeologische resten uit de Romeinse tijd, de Middeleeuwen en de Nieuwe tijd aanwezig kunnen zijn. De stroomgordelafzettingen vormden een gunstige nederzettingslocatie en de rivier met zijn oevers was tevens een natuurlijke (vaar-)weg in een moeilijk toegankelijk gebied. De kans op het voorkomen van archeologische resten is hoog voor de stroomgordelafzettingen (zuidelijk deel plangebied) en middelhoog voor de crevasse-afzettingen (noordelijke deel plangebied). Eventueel aanwezige resten worden in (de top van) de stroomgordel- en crevasse-afzettingen verwacht. Vanaf de 17^e eeuw is binnen het plangebied een steenoven actief geweest. Een deel van de bijbehorende historische bebouwing is nog aanwezig, van de overige (gesloopte) bebouwing zijn mogelijk nog resten in de ondergrond aanwezig.

Aangezien ook het noordelijk deel van het plangebied tot de steenoven behoorde, is de kans op de aanwezigheid van archeologische resten uit de nieuwe tijd ook voor dit deel van plangebied hoog. Ter plaatse van de gesloopte steenoven geldt een zeer hoge verwachting.

Onder de stroomgordelafzettingen, en met name ook onder de crevasse-afzettingen (die een geringere dikte hebben), komt vermoedelijk veen voor. Het veen heeft een lage archeologische verwachting. Uit de vondst van IJzertijdresten op korte afstand ten westen van het plangebied blijkt echter dat rond het plangebied sprake was van menselijke activiteit in deze periode. De kans op het voorkomen van IJzertijdresten binnen het noordelijke deel van het plangebied wordt daarom middelhoog geacht. Binnen het zuidelijke deel van het plangebied zal het niveau met de IJzertijdresten vermoedelijk zijn gërodeerd door de Hollandse IJssel. Eventueel aanwezige resten worden in het veen onder de crevasse-afzettingen verwacht.

Aangezien er geen afzettingen van oudere stroomgordels in de ondergrond van het plangebied worden verwacht, en het plangebied niet ter plaatse van een (bekende) rivierduin ligt, wordt de kans op het voorkomen van archeologische resten uit de periode (Laat-)Paleolithicum - Bronstijd laag geacht.

Tabel VII. Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Archeologische periode	Gespecificeerde verwachting	Te verwachten resten en/of sporen	Relatieve diepte t.o.v. het maaiveld
(Laat-)Paleolithicum	laag	Vuursteenstrooiingen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen	In de top van de Pleistocene rivierafzettingen
Mesolithicum	laag	Vuursteenstrooiingen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen	In de top van de Pleistocene rivierafzettingen
Neolithicum	laag	Akkerlaag en/of nederzettingssporen, grafvelden, rituele plaatsen: kleine fragmenten aardewerk, natuursteen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen, houtskool en gebruiksvoorwerpen	In de top van de Pleistocene rivierafzettingen
Bronstijd	laag	Akkerlaag en/of nederzettingssporen, grafvelden, rituele plaatsen: kleine fragmenten aardewerk, natuursteen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen, metaalresten, houtskool, botresten en gebruiksvoorwerpen	In het veenpakket
IJzertijd	Noordelijk deel: middelhoog Zuidelijk deel: laag	Akkerlaag en/of nederzettingssporen, grafvelden, rituele plaatsen: kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, metaalresten, glasresten, houtskool, botresten en gebruiksvoorwerpen	In het veenpakket
Romeinse tijd	Noordelijk deel: middelhoog Zuidelijk deel: hoog	Akkerlaag en/of nederzettingssporen, grafvelden, rituele plaatsen: kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, metaalresten, glasresten, houtskool, botresten en gebruiksvoorwerpen	In (de top van) de rivierafzettingen van de Hollandse IJssel
Middeleeuwen	Noordelijk deel: middelhoog Zuidelijk deel: hoog	Bewoningssporen van een (boeren)erf: kleine fragmenten aardewerk, metaalresten, glasresten, houtskool, botresten, organische resten en gebruiksvoorwerpen	In (de top van) de rivierafzettingen van de Hollandse IJssel
Nieuwe tijd	Hoog tot zeer hoog	Bewoningssporen van een (boeren)erf: kleine fragmenten aardewerk, metaalresten, glasresten, houtskool, botresten, organische resten en gebruiksvoorwerpen	In (de top van) de rivierafzettingen van de Hollandse IJssel

Bodemverstoring

Dat een gebied een middelhoge of hoge archeologische verwachting heeft, hoeft niet te betekenen dat de eventueel aanwezige archeologische resten ook waardevol zijn. Als gevolg van bodemingrepen kunnen vindplaatsen geheel of gedeeltelijk verstoord zijn. De waarde van archeologische vindplaatsen wordt grotendeels bepaald door de mate waarin vondsten *in situ* bewaard zijn gebleven in de bodem en/of grondsporen intact zijn.

Het plangebied is in het verleden in gebruik geweest als steenoven. Dit gebruik kan (plaatselijk) bodemverstoringen tot gevolg hebben gehad. Ook zijn er o.a. ten behoeve van de steenplaats verschillende gebouwen aanwezig geweest, waaronder een tweede steenoven. Bij de aanleg van deze bebouwing zal het oorspronkelijke bodemprofiel plaatselijk verstoord zijn geraakt.

Ter plaatse van de gesloopte steenoven is een waterpartij aangelegd. Het is niet bekend in hoeverre hier mogelijk nog resten van de steenoven aanwezig zijn. Binnen het plangebied zijn ook enkele ontsluitingswegen aanwezig (geweest). Ter plaatse van deze wegen zal de top van het bodemprofiel verstoord zijn geraakt.

3.11 Beantwoording onderzoeksvragen bureauonderzoek

Voor het bureauonderzoek zijn een drietal onderzoeksvragen opgesteld. Hieronder worden deze vragen beantwoord voor zover het bureauonderzoek de daarvoor benodigde gegevens heeft opgeleverd.

- Wat is er bekend over bodemversturende ingrepen binnen het plangebied uit het verleden? Is er bijvoorbeeld informatie bekend over vroegere ontgroningen, bodemsaneringen, egalisaties, diepplougen of landinrichting?

Het plangebied is in het verleden in gebruik geweest als steenoven. Dit gebruik kan plaatselijk bodemverstoringen tot gevolg hebben gehad. Ook zijn er onder andere ten behoeve van de steenplaats verschillende gebouwen aanwezig geweest, waaronder een tweede steenoven. Bij de aanleg van deze bebouwing zal het oorspronkelijke bodemprofiel plaatselijk verstoord zijn geraakt.

Ter plaatse van de gesloopte steenoven is een waterpartij aangelegd. Het is niet bekend in hoeverre hier mogelijk nog resten van de steenoven aanwezig zijn.

Binnen het plangebied zijn enkele ontsluitingswegen aanwezig (geweest). Ter plaatse van deze wegen zal de top van het bodemprofiel verstoord zijn geraakt.

- Ligt het plangebied binnen een landschappelijke eenheid, welke vanuit archeologisch oogpunt een specifieke aandachtslocatie kan betreffen (zoals een relatief hoge dekzandkop of -rug, nabij een veengebied, een beekdal)?

Het zuidelijke deel van het plangebied is gelegen op de stroomgordel van de Hollandse IJssel. Stroomgordels vormen vanwege hun relatief hoge en droge ligging gunstige nederzettinslocaties en bieden tevens geschikte landbouwgronden. Daarnaast vormden de rivier en zijn oevers een natuurlijke (vaar-)weg in een moeilijk toegankelijk gebied.

- Wat is de gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied?
Het noordelijke deel van het plangebied (ter plaatse van de crevasse-afzettingen) heeft een lage verwachting voor de periode (Laat-)Paleolithicum - Bronstijd, een middelhoge verwachting voor de periode IJzertijd - Middeleeuwen en een hoge verwachting voor de Nieuwe tijd. Het zuidelijke deel van het plangebied (ter plaatse van de stroomgordelafzettingen) heeft een lage verwachting voor de periode (Laat-)Paleolithicum - IJzertijd en een hoge verwachting voor de periode Romeinse tijd - Nieuwe tijd. Voor de locatie van de gesloopte steenoven geldt een zeer hoge verwachting (voor de Nieuwe tijd).

4. INVENTARISEREND VELDONDERZOEK

4.1 Methoden

Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd in de vorm van een gecombineerd verkennend en karterend booronderzoek, conform de eisen van de KNA, versie 3.2, specificatie VS03. Voor het inventariserend veldonderzoek is op 23 april 2012 door drs. A.H. Schutte (senior KNA-archeoloog) een Plan van aanpak (PvA) opgesteld.

In totaal zijn er 6 boringen gezet (zie figuur 17). Er is geboord tot een diepte van maximaal 5 m –mv. De top van het bodemprofiel is geboord met een Edelmanboor met een diameter van 12 cm. Daarna zijn de boringen doorgezet met een gutsboor (diameter 3 cm). De boringen zijn ter plaatse van de geplande nieuwbouw gezet. Ter plaatse van de meest noordwestelijk gelegen nieuwbouwlocatie bleek een ondoordringbare puinverharding aanwezig, waardoor de boring hier direct naast de geplande nieuwbouw is gezet. De boringen zijn met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Van alle boringen is de maaiveldhoogte afgeleid van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN). Het maaiveld ligt ter plaatse van de boringen 5 en 6 hoger dan ter plaatse van de overige boringen. Dit heeft te maken met de ligging op een baggerdepot.

Aan de hand van het opgeboorde materiaal is beoordeeld of er wel, niet of deels sprake is van een gaaf bodemprofiel. Tevens is gekeken naar de aanwezigheid van mogelijke vegetatie- en/of cultuurlagen, die zichtbaar zijn als bodemverkleuringen. Het opgeboorde materiaal is versneden/verkruideld om het te doorzoeken op het voorkomen van archeologische indicatoren.

4.2 Resultaten

Geologie en bodem

De resultaten van de boringen zijn opgenomen in de vorm van boorprofielen en worden in bijlage 6 weergegeven. Op basis van deze boorprofielen kan de bodemopbouw als volgt worden beschreven.

In het gehele plangebied is, onder een recent geroerde/opgebrachte laag, een pakket zandige klei en kleilig zand aangetroffen, waarin veel baksteenfragmenten, puin en houtskool aanwezig zijn. Deze laag houdt verband met de activiteiten van de historische steenoven.

Hieronder liggen fluviatiele afzettingen van de Formatie van Echteld. Ter plaatse van boring 4 is in dit pakket te onderscheiden in een circa 0,5 m dikke laag stroomgordelafzettingen op komafzettingen. De top van de komklei is matig humeus (vegetatiehorizont), daaronder is de klei licht humeus. De basis van het kleipakket is venig. Hieronder ligt een veenpakket. De overgang naar de bovenliggende komafzettingen is geleidelijk.

In de overige boringen bestonden de fluviaatiele afzettingen volledig uit stroomgordelafzettingen. Hier zijn geen komafzettingen waargenomen. De stroomgordelafzettingen liggen direct op het veen en de overgang is scherp. Het veenpakket bestaat uit bruin rietveen. In het veenpakket is een circa 0,1 m dikke laag waargenomen, waarbinnen het veen donkerder van kleur is. Van veraard veen was hier echter geen sprake. Ook de top van het veen is niet veraard.

De aangetroffen bodemopbouw komt grotendeels overeen met de verwachtingen op basis van het bureauonderzoek.

Archeologische indicatoren

Het opgeboorde materiaal is verbrokkeld om het te doorzoeken op het voorkomen van archeologische indicatoren. In het geroerde pakket dat verband houdt met de activiteiten van de historische steenoven zijn veel en grove baksteenfragmenten aangetroffen. Ook bleek hier houtskool en bouwpuin in aanwezig. In de top van dit pakket zijn recente materialen aangetroffen, waaronder plastic en betonpuin. Verder waren hierin geen dateerbare indicatoren aanwezig. In de top van de onderliggende fluviaatiele afzettingen is sporadisch baksteengruis waargenomen. Vermoedelijk is dit door bioturbatie hierin terechtgekomen. Verder zijn in de fluviaatiele afzettingen en in het veen geen archeologische indicatoren aangetroffen.

4.3 Beantwoording onderzoeksvragen veldonderzoek

Voor het veldonderzoek is een aantal onderzoeksvragen opgesteld. Hieronder worden deze vragen beantwoord voor zover het veldonderzoek de daarvoor benodigde gegevens heeft opgeleverd;

- Wat is de bodemopbouw binnen het plangebied?
Binnen het plangebied is, onder een recent geroerd/opgebracht pakket, een pakket met veel baksteenresten en houtskool aangetroffen, welke aan de historische steenoven te relateren is. Hieronder liggen stroomgordelafzettingen van de Formatie van Echteld met daaronder in de meest noordelijk gelegen boring komafzettingen. Hieronder ligt rietveen. De overgang tussen het veen en de komafzettingen is geleidelijk en tussen het veen en de stroomgordelafzettingen scherp.
- Is het bodemprofiel binnen het plangebied intact of (geheel of gedeeltelijk) verstoord en indien verstoord, tot welke diepte gaat deze verstoring?
De verstoring reikt tot de basis van het baksteenhoudende pakket. In de onderliggende fluviaatiele afzettingen zijn geen tekenen van verstoring waargenomen, op bioturbatie na.
- Zijn, daar waar het bodemprofiel intact is, archeologische indicatoren aangetroffen die kunnen wijzen op de aanwezigheid van een vindplaats? Zo ja, wat is de aard, diepteligging en minimale en maximale dikte ervan?
De aangetroffen indicatoren houden verband met de activiteit van de historische steenovens. Indicatoren die wijzen op menselijke activiteit in oudere perioden zijn niet aangetroffen.
- Zijn er archeologische lagen aangetroffen (cultuur- en afvallagen cq. ophogingslagen)? Zo ja, wat is de aard, diepteligging en minimale en maximale dikte ervan?
Binnen het gehele plangebied is, onder recent geroerd/opgebracht materiaal, een circa 1 m dikke baksteenhoudende laag aangetroffen die verband houdt met de historische steenoven.

- In welke mate stemmen de resultaten overeen met de verwachtingen?
Het onderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd voor de aanwezigheid van archeologische resten ouder dan de steenoven. De verwachting voor de periode IJzertijd - Middeleeuwen dient dan ook bijgesteld te worden tot een lage verwachting. De hoge verwachting voor resten die verband houden met de steenoven in de Nieuwe tijd blijft gehandhaafd.
- Indien er binnen het plangebied een vindplaats aanwezig is, wat zijn dan de gevolgen van de voorgenomen bodemingrepen voor de vindplaats?
Binnen het plangebied worden geen resten verwacht die ouder zijn dan de steenovens. Eventuele resten die verband houden met de activiteiten van de steenoven zouden door de geplande ingrepen verstoord kunnen worden. De bodemingrepen zijn echter minimaal en alleen de heiwerkzaamheden reiken tot in de basis van het geroerde pakket.

5 CONCLUSIE EN SELECTIEADVIES

5.1 Conclusie

Het bureauonderzoek toonde aan dat er zich mogelijk archeologische waarden in het plangebied zouden kunnen bevinden. In het bijzonder de aanwezigheid van stroomgordelafzettingen binnen het plangebied, het historisch gebruik als steenplaats en de nabijheid van bekende vindplaatsen verhoogden de kans daarop. Daarom is/zijn aansluitend een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een gecombineerd verkennend en karterend booronderzoek uitgevoerd.

De aangetroffen bodemopbouw komt overeen met de verwachtingen. In het opgeboorde materiaal zijn geen aanwijzingen aangetroffen voor resten ouder dan de steenovens. Verder archeologisch onderzoek naar de activiteiten rondom de steenoven wordt niet in verhouding geacht tot de geplande ingrepen. Bovendien liggen de nieuwbouwlocaties niet ter plaatse van de steenovens zelf en zijn er uitgebreide historische bronnen voor handen omtrent de steenproductie.

5.1 Selectieadvies

Op grond van het ontbreken van aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden ouder dan de steenovens, adviseert Econsultancy om, ten aanzien van de geplande bodemingrepen, in het kader van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ) geen vervolgonderzoek te laten plaatsvinden.

Er is geprobeerd een zo gefundeerd mogelijk advies te geven op grond van de gebruikte onderzoeksmethode. De aanwezigheid van archeologische sporen of resten in het plangebied kan nooit volledig worden uitgesloten. Econsultancy wil de opdrachtgever er daarom ook op wijzen dat, mochten tijdens de geplande werkzaamheden toch archeologische waarden worden aangetroffen, er conform artikel 53 van de Monumentenwet uit 1988 een meldingsplicht geldt bij het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: ARCHIS-meldpunt, telefoon 033-4227682), de gemeente Zuidplas of de provincie Gelderland.

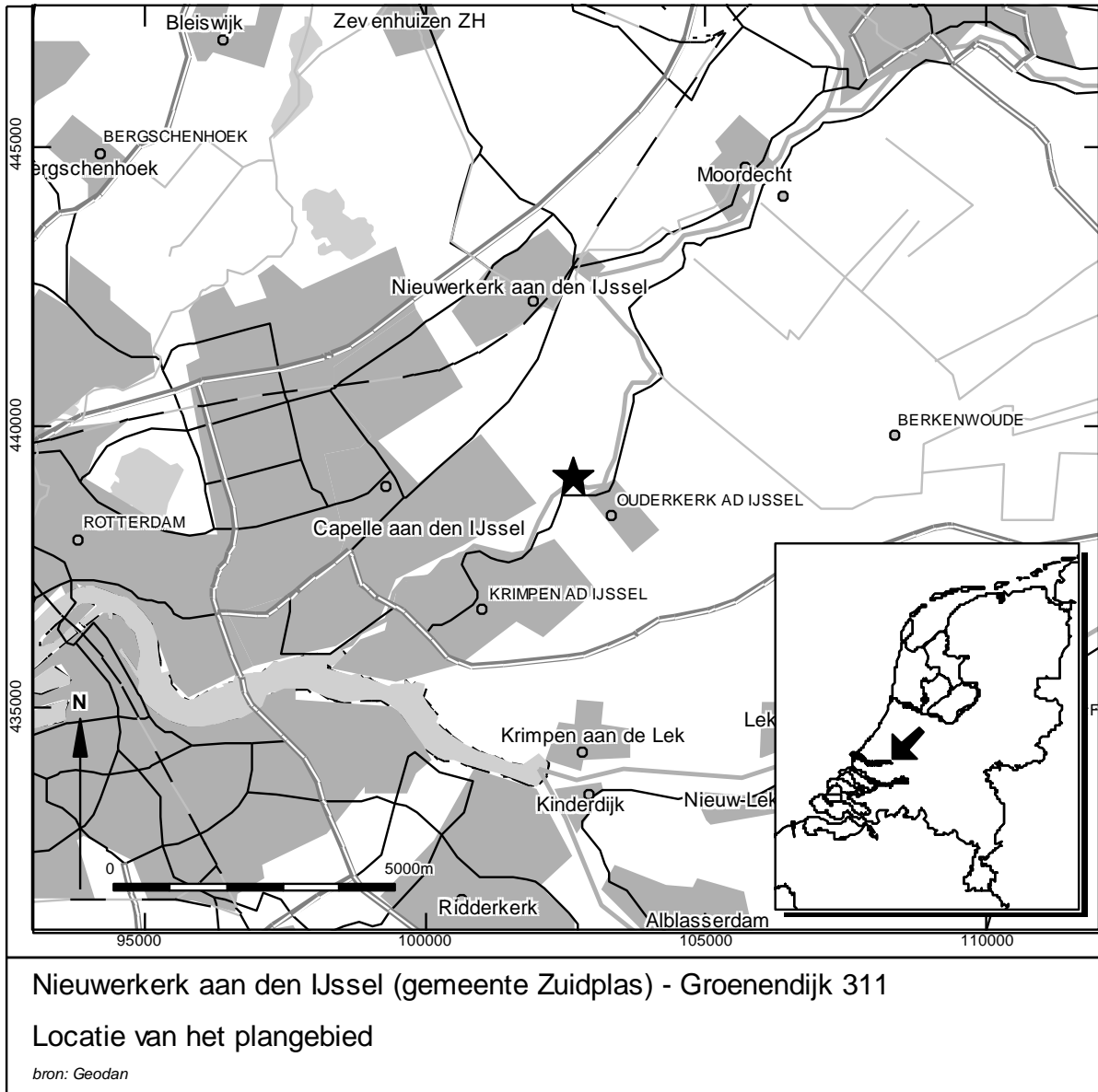
LITERATUUR

- Alterra, 2003: *Digitale Geomorfologische kaart van Nederland*, schaal 1:25.000.
- Berendsen, H.J.A., 2008: *Fysische Geografie van Nederland, deel 1: De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.
- Berendsen, H.J.A., 2005: *Fysische Geografie van Nederland, deel 4: Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*. Van Gorcum, Assen.
- Berendsen, H.J.A., Stouthamer, E. 2001: *Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Van Gorcum, Assen.
- Buesink, A., Mostert, M., Willems, J.M.J. en Kalisvaart, C.C., 2010: Gemeente Zuidplas: gemeentelijke beleidsnota archeologie. BAAC rapport V-10.0038.
- Locher, W.P. & Bakker, H. de, 1990: *Bodemkunde van Nederland. Deel 1: Algemene bodemkunde*. Malmberg, Den Bosch.
- Meijers, M. *et al.*, 2008: Haven van Hitland. Van vaargeul tot woonhaven. Gelling Publishing.
- Mulder, E.F.J. de, Geluk, M.C., Ritsema, I.L., Westerhoff, W.E., Wong, T.E., 2003: *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- Stichting voor Bodemkartering, 1984: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 38 West*.

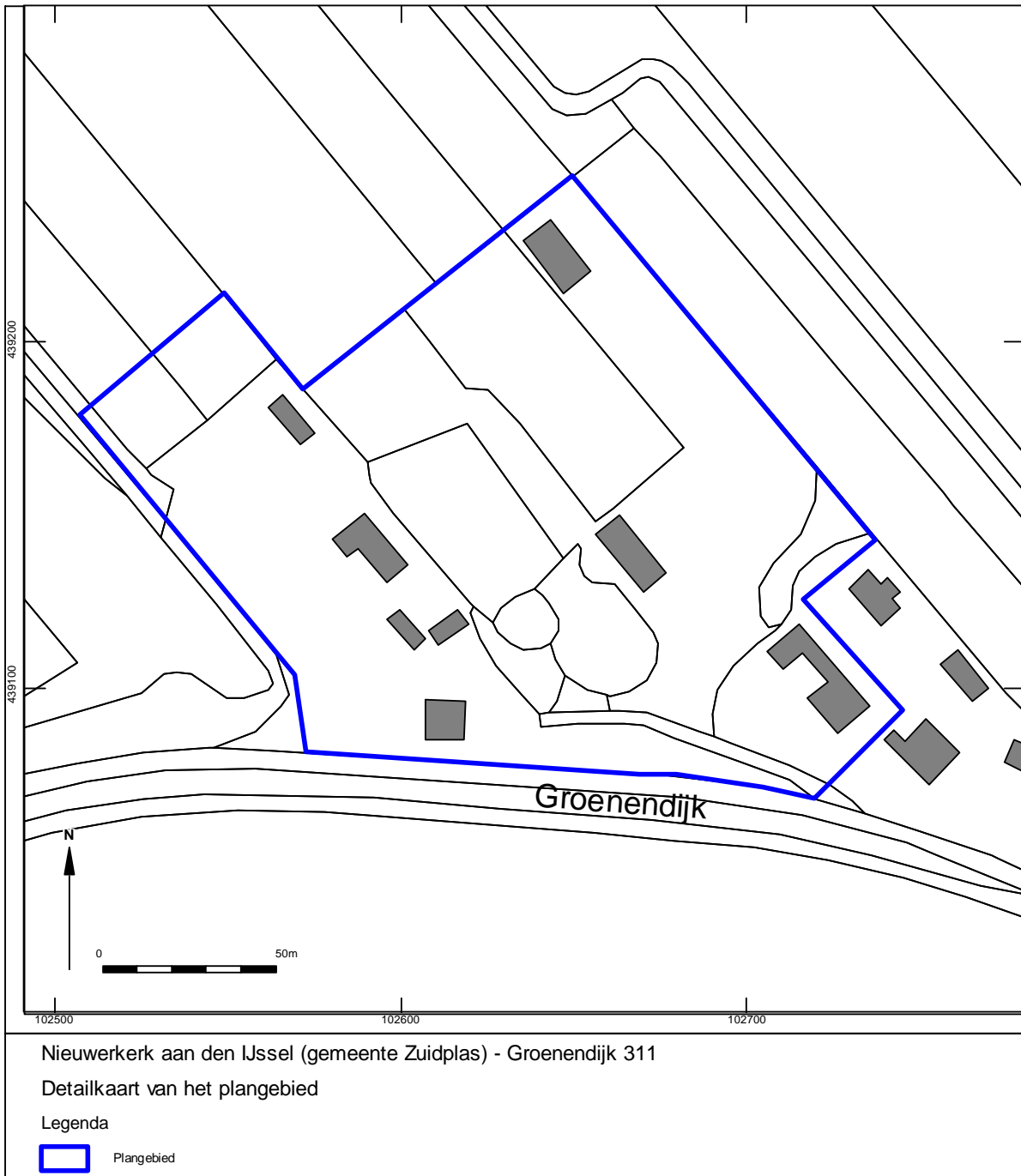
BRONNEN

- AHN; internetsite, januari 2011.
<http://www.ahn.nl>
- Archeologisch informatiesysteem Archis2, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Amersfoort, januari 2011.
<http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html>
- Dinoloket, internetsite, januari 2011.
<http://www.dinoloket.nl/>
- Kennisinfrastructuur Cultuurhistorie; internetsite, januari 2011.
<http://www.kich.nl>
- SIKB; internetsite, januari 2011.
<http://www.sikb.nl>
- Wat Was Waar; internetsite, januari 2011.
<http://www.watwaswaar.nl>
- Numis, internetsite, januari 2011.
<http://www.geldmuseum.nl/museum/content/zoeken-numis>

Afbeelding 1

Afbeelding 2

Afbeelding 3

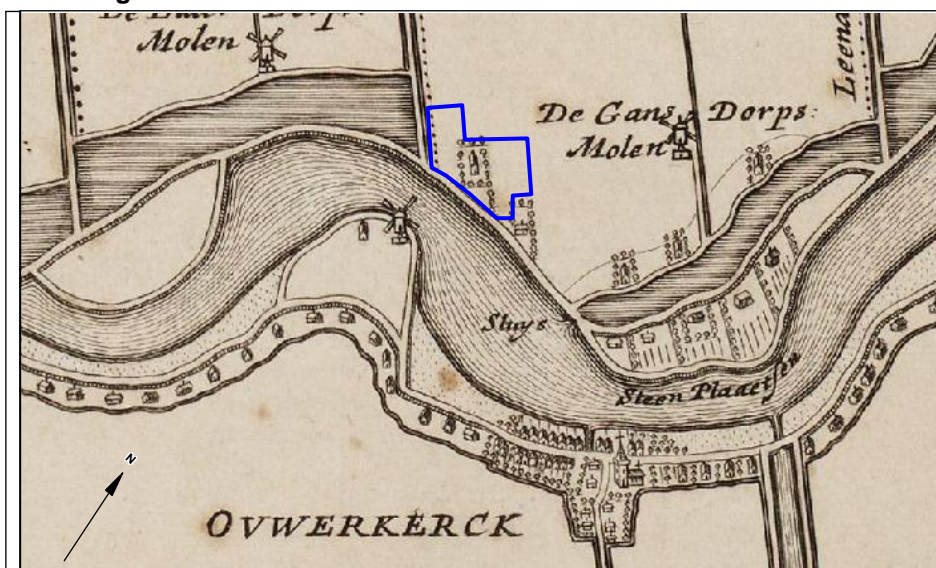

Nieuwerkerk aan de IJssel (gemeente Zuidplas) - Groenendijk 311
 Overzichtskaart van het hoogheemraadschap van Schieland, blad 8, 1611

Legenda

 Plangebied

Afbeelding 4

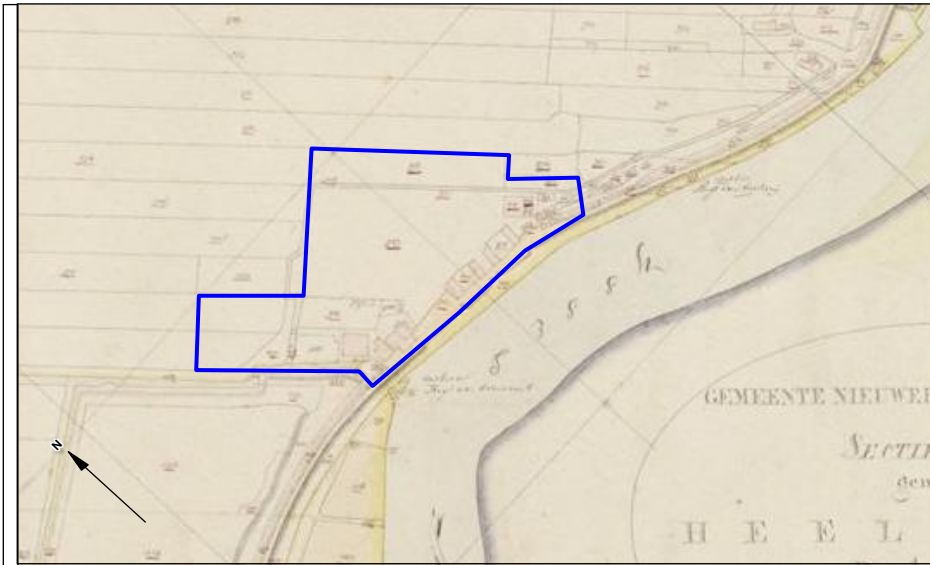

Nieuwerkerk aan de IJssel (gemeente Zuidplas) - Groenendijk 311
 Overzichtskaart van het hoogheemraadschap van Schieland, blad 9, 1684

Legenda

 Plangebied

Afbeelding 5

Nieuwerkerk aan de IJssel (gemeente Zuidplas) - Groenendijk 311

Kadastrale kaart uit de periode 1811-1832

Legenda

 Plangebied

Afbeelding 6

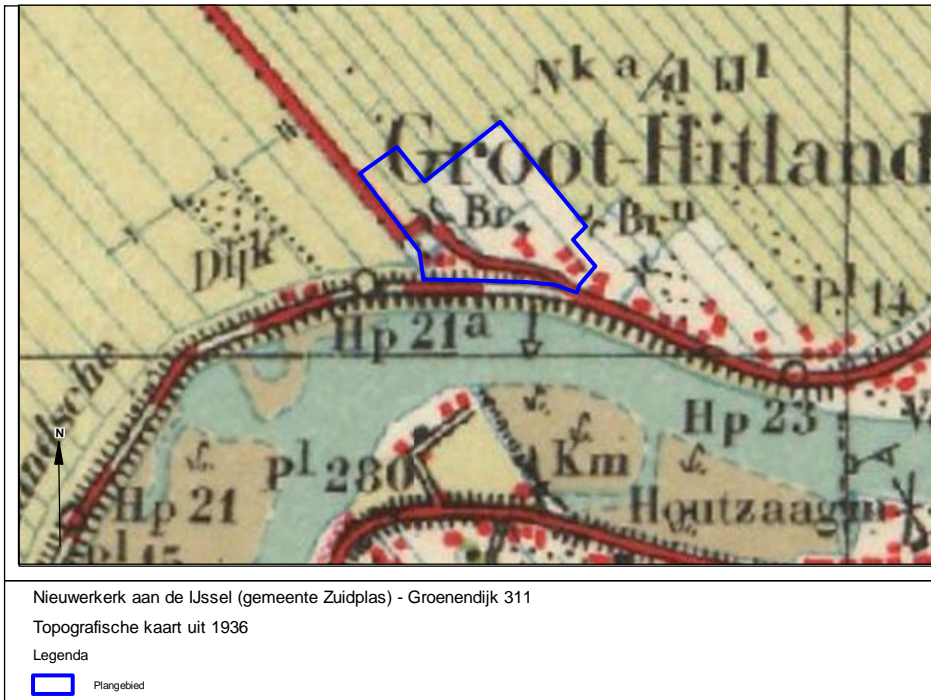
Nieuwerkerk aan de IJssel (gemeente Zuidplas) - Groenendijk 311

Militaire topografische kaart uit 1877

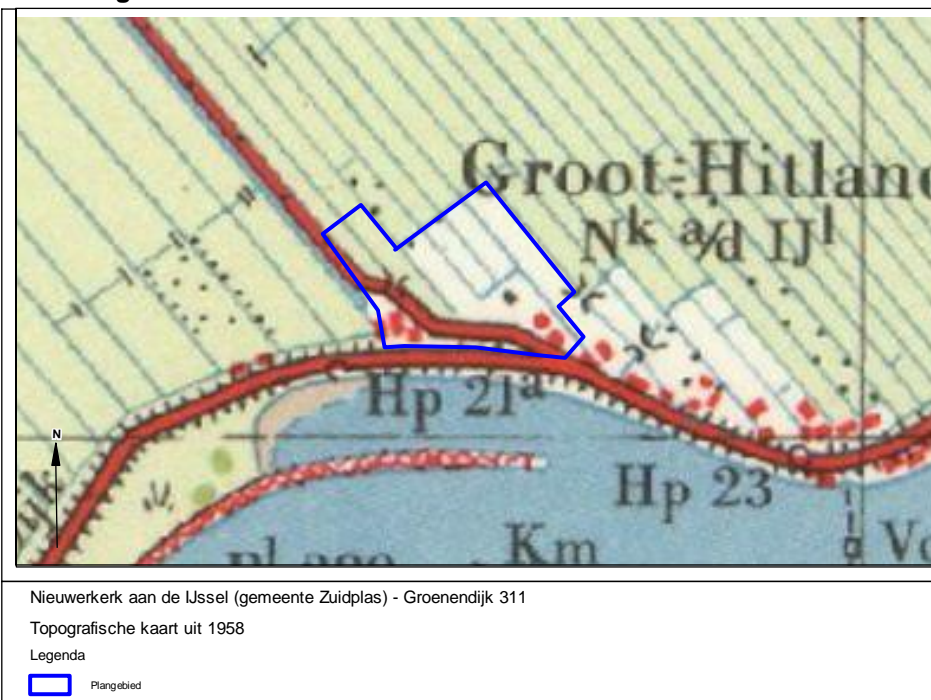
Legenda

 Plangebied

Afbeelding 7

Afbeelding 8

Afbeelding 9

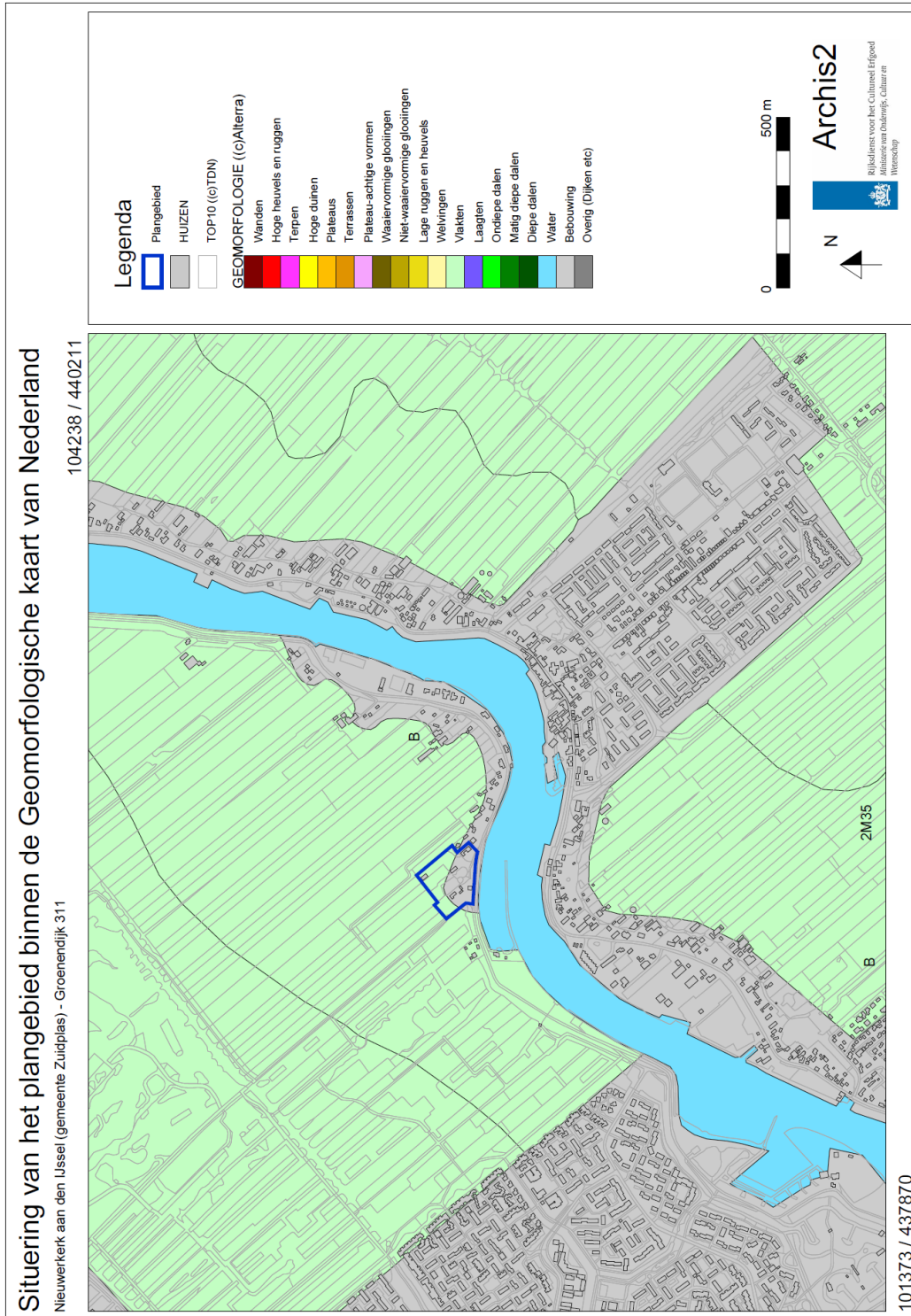
Nieuwerkerk aan de IJssel (gemeente Zuidplas) - Groenendijk 311
 Topografische kaart uit 1981
 Legenda
 Piangebied

Afbeelding 10

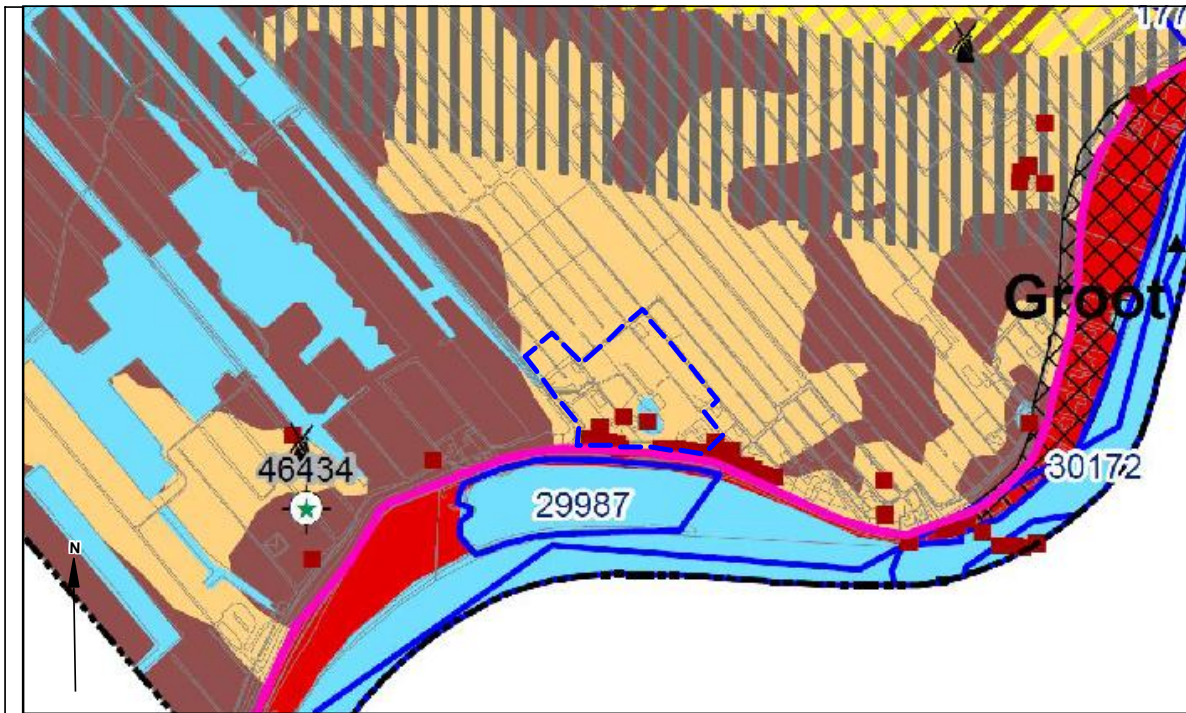

Nieuwerkerk aan de IJssel (gemeente Zuidplas) - Groenendijk 311
 Topografische kaart uit 1989
 Legenda
 Piangebied

Afbeelding 11

Afbeelding 12 (niet op schaal)

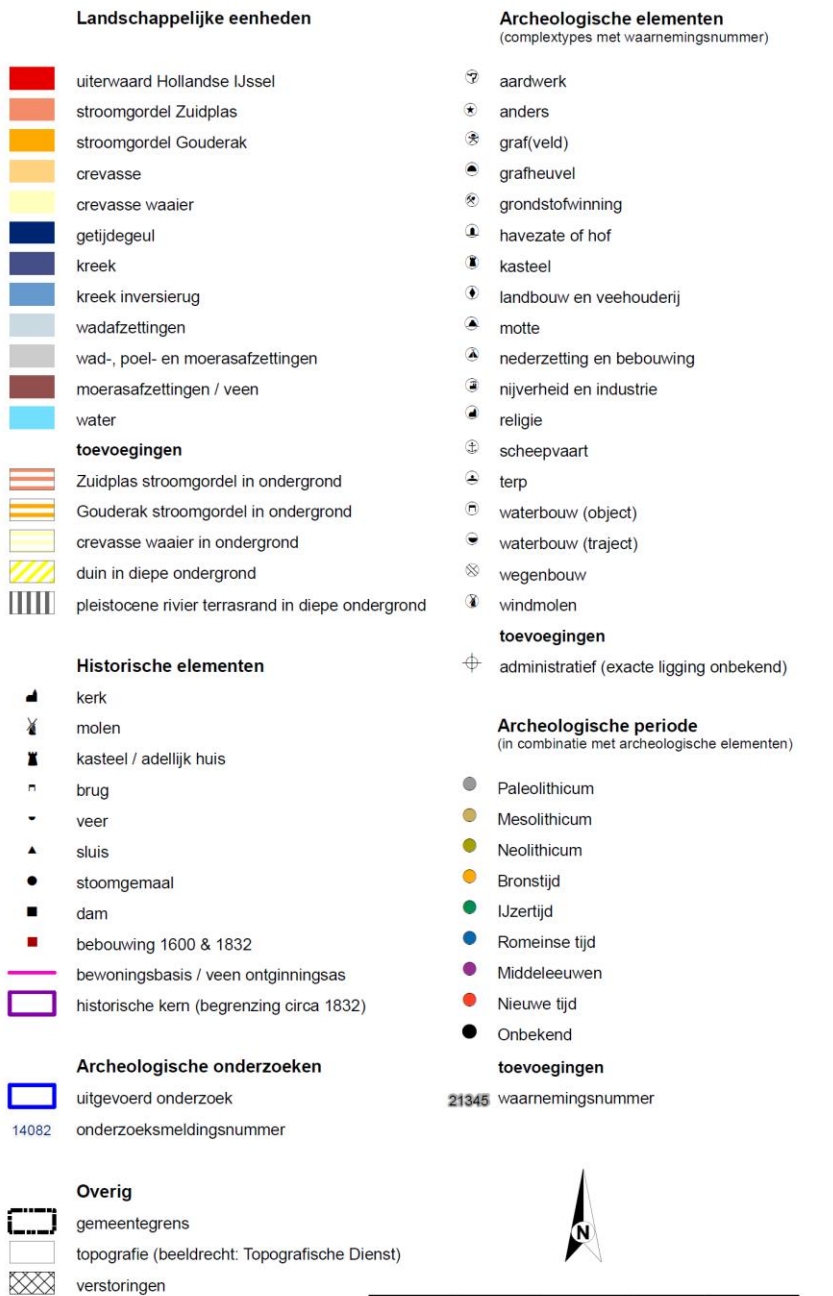
Nieuwerkerk aan den IJssel (gemeente Zuidplas) - Groenendijk 311

Archeolandschappelijke eenhedenkaart van de gemeente Zuidplas

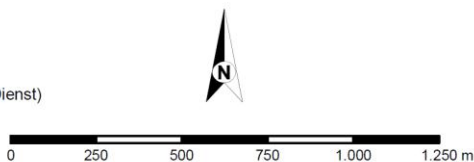
Legenda zie volgende pagina

 Plangebied

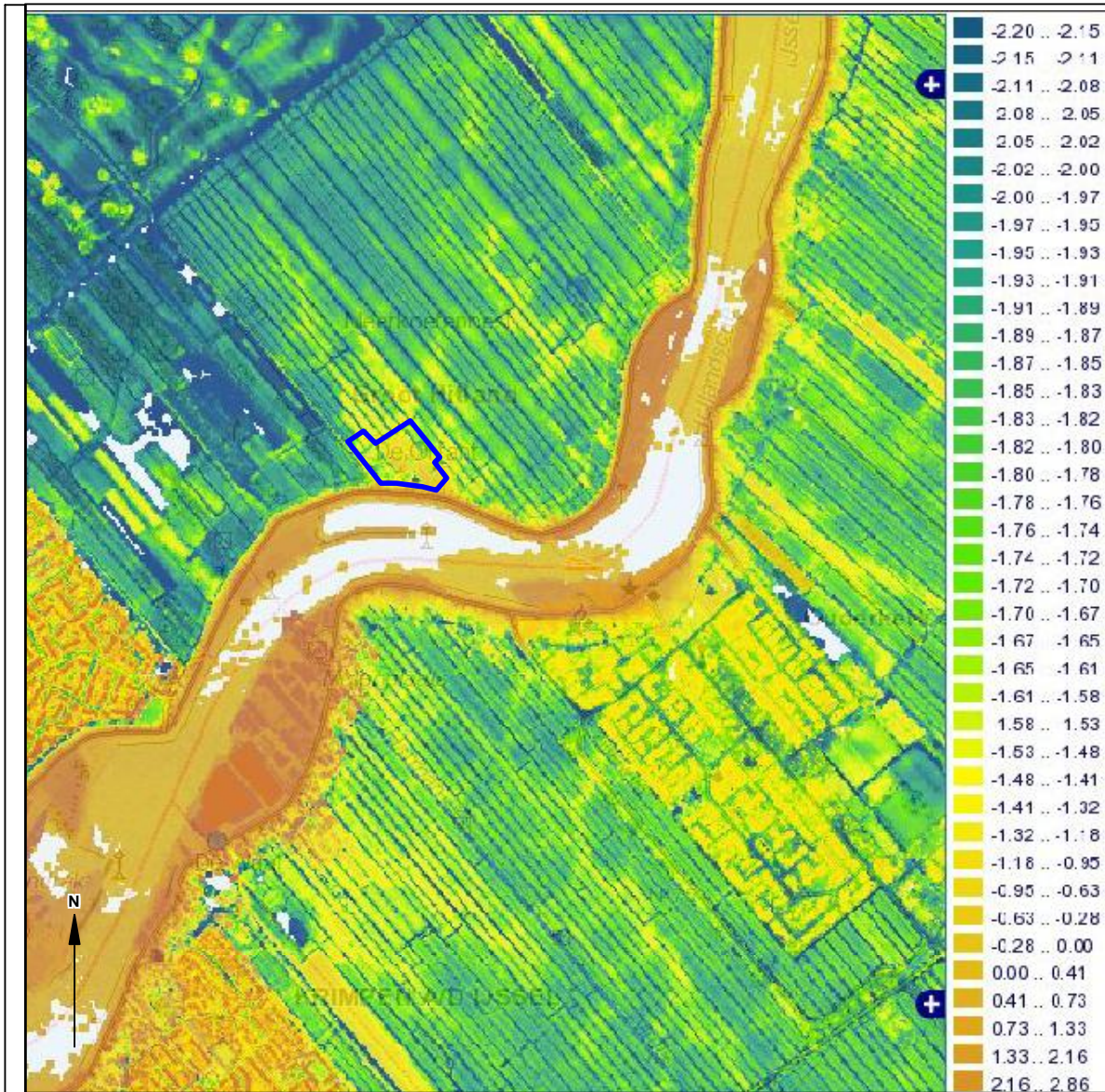
Archeolandschappelijke eenhedenkaart Gemeente Zuidplas

Versie 1.1 3-9-2010
 Project V-10.0038
 Opdrachtgever: Gemeente Zuidplas

Afbeelding 13

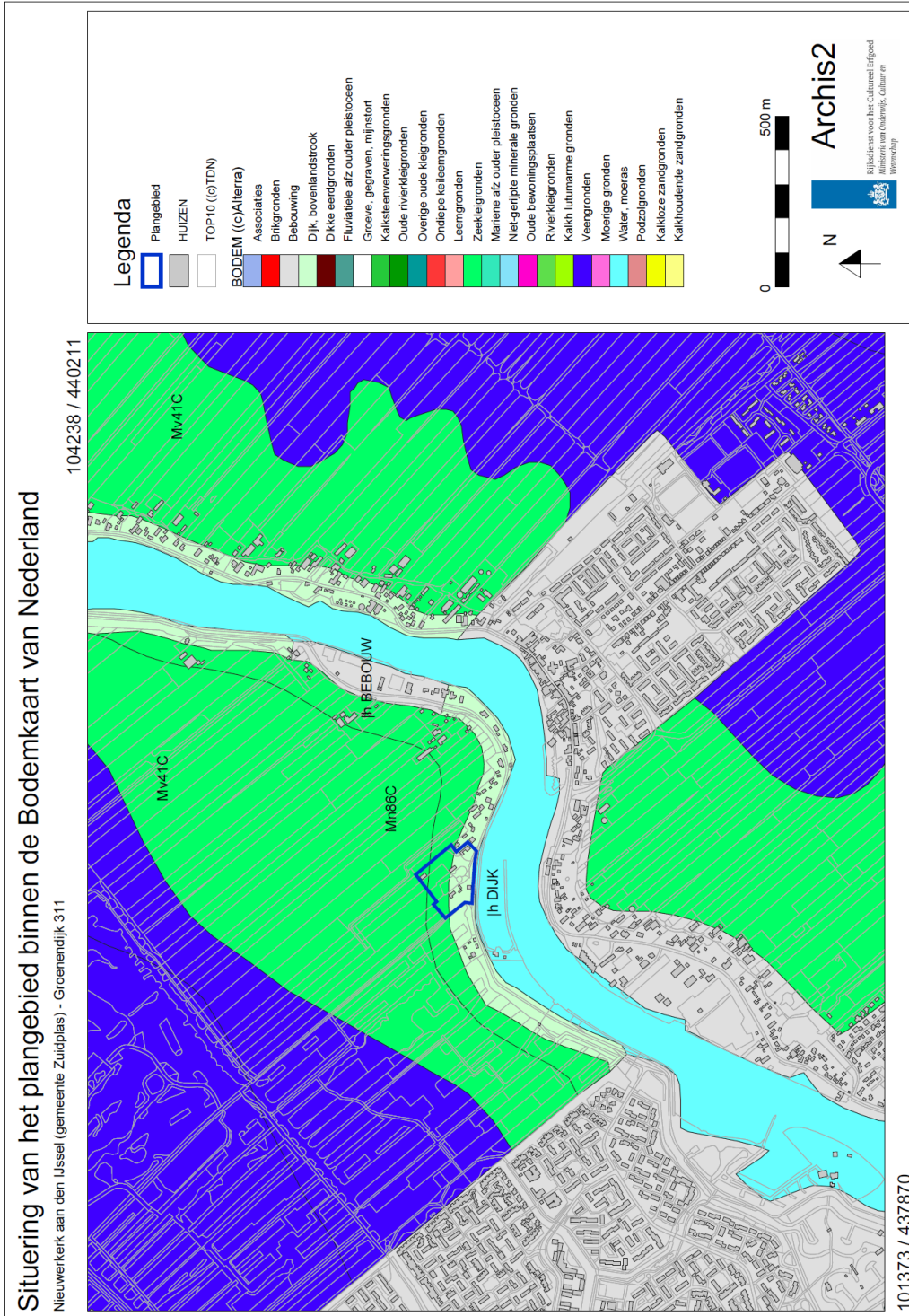
Nieuwerkerk aan den IJssel (gemeente Zuidplas) - Groenendijk 311

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)

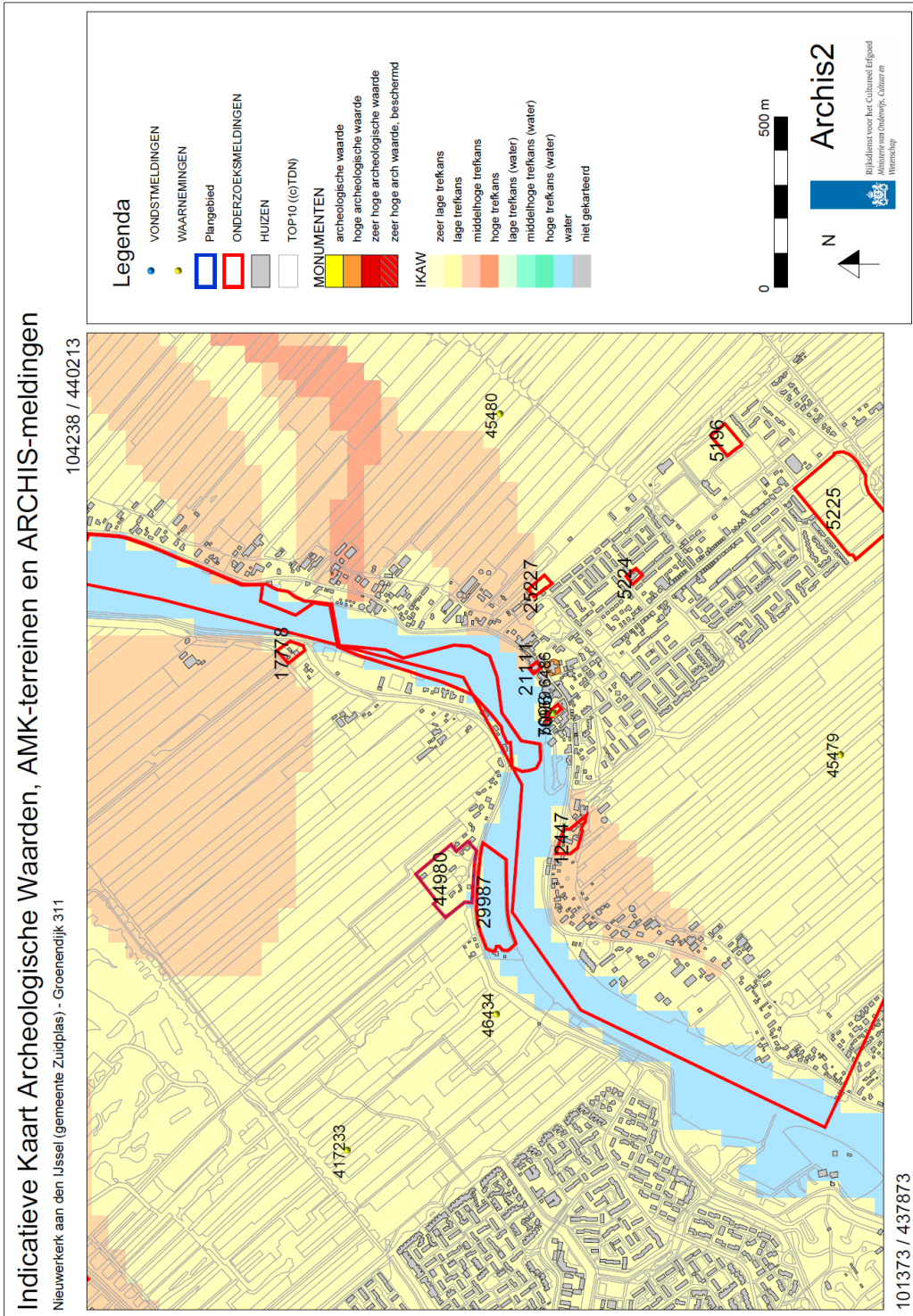
Legenda in meter +NAP

 Plangebied

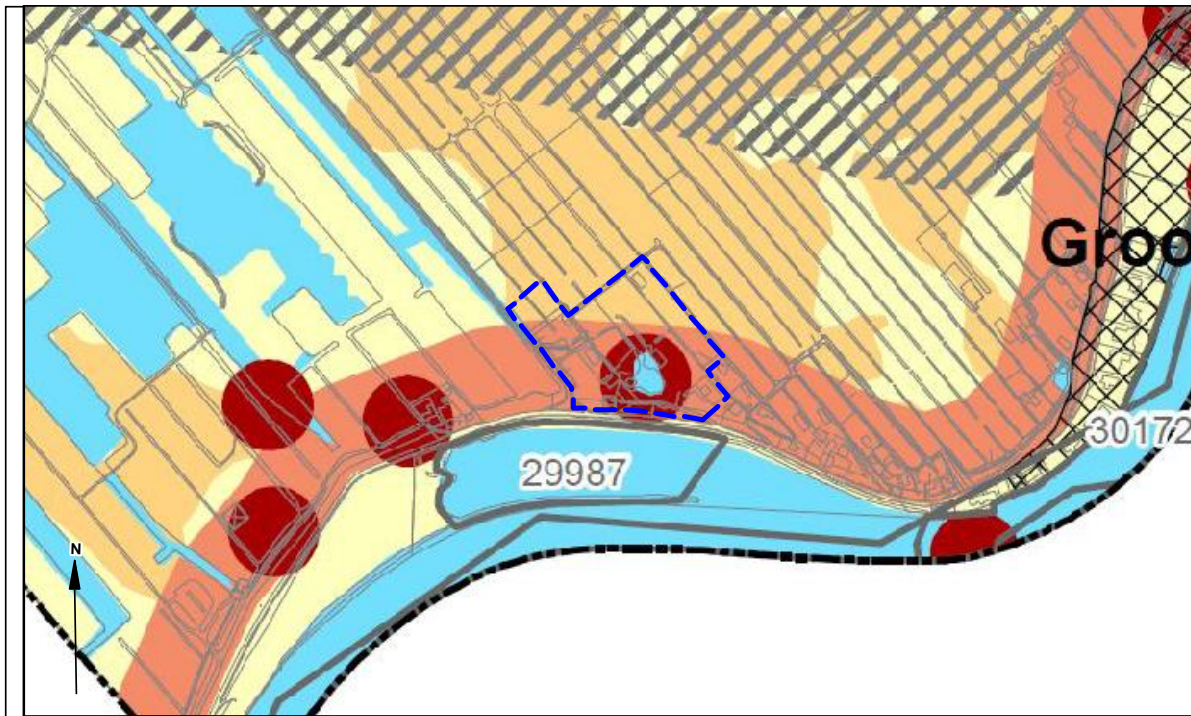
Afbeelding 14

Afbeelding 15

Afbeelding 16 (niet op schaal)

Nieuwerkerk aan den IJssel (gemeente Zuidplas) - Groenendijk 311

Archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Zuidplas

Legenda zie hieronder

 Plangebied

Archeologische beleidsadvieskaart Gemeente Zuidplas

Archeologische verwachting

- zeer hoge archeologische verwachting
- hoge archeologische verwachting
- middelhoge archeologische verwachting
- lage archeologische verwachting

toevoeging

- hoge archeologische verwachting dieper gelegen niveau
- water
- bodemopbouw mogelijk verstoord
- archeologisch onderzoek met onderzoeksmeldingsnummer

Overig

- gemeentegrens
- topografie (beeldrecht: Topografische Dienst)

Versie 1.1 29-9-2010

Project V-10.0038

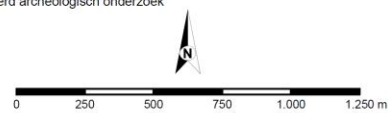
Opdrachtgever: Gemeente Zuidplas

Archeologisch onderzoek noodzakelijk bij geplande bodemverstoringen met:

- oppervlakten gelijk aan of groter dan 50 m² en verstoringen vanaf 30 cm beneden maaiveld
- oppervlakten gelijk aan of groter dan 100 m² en verstoringen vanaf 30 cm beneden maaiveld
- oppervlakten gelijk aan of groter dan 250 m² en verstoringen vanaf 30 cm beneden maaiveld
- oppervlakten gelijk aan of groter dan 0,5 ha en verstoringen vanaf 30 cm beneden maaiveld

oppervlakten gelijk aan of groter dan 100 m² en verstoringen dieper dan 3 m beneden maaiveld
geen onderzoek noodzakelijk

afhankelijk van verwachtingscategorie; in eerste instantie onderzoek naar aard en diepte van verstoring
afhankelijk van verwachtingscategorie; in eerste instantie onderzoek naar diepte, omvang en steekproefgrootte van reeds uitgevoerd archeologisch onderzoek

 gemeente
Zuidplas

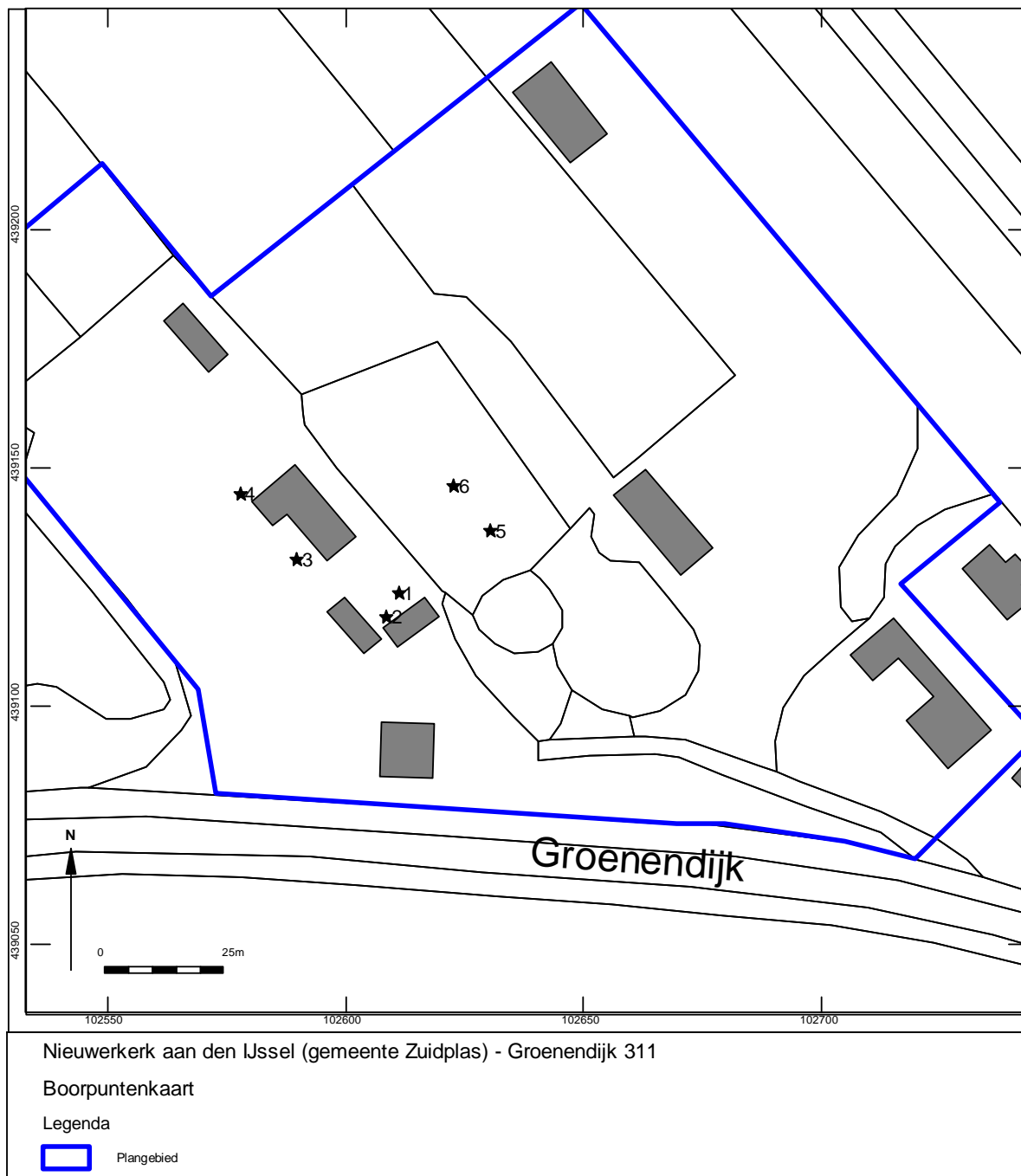
 BAAC
ONDERZOEK EN
ADVISEERBUREAU

Afbeelding 17

Schilderij van Ver-Hitland, vermoedelijk daterend van circa 1885. Schilder onbekend.

Afbeelding 17 Boorpuntenkaart

Bijlage 1 Overzicht geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom in jaren	Chronostratigrafie				MIS	Lithostratigrafie				
	Holoceen				1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaal)				
11.755	Kwartair	Laat	Laat Weichselien (ijstijd)	Late Dryas (koud)	2	Formatie van Kreftenheye	Formatie van Boxtel	Formatie van Beegden		
12.745				Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)					Allerød (warm)	
13.675									Vroege Dryas (koud)	
14.025									Bølling (warm)	
15.700				Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)					Laat-Pleniglaciaal	
29.000					Midden-Pleniglaciaal					
50.000				Vroeg-Pleniglaciaal	3					
75.000				Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)				5a	4
									5b	
									5c	
	5d									
115.000	Eemien (warme periode)	5e								
130.000	Midden	Midden	Saalien (ijstijd)	6	Formatie van Drente					
370.000			Holsteinien (warme periode)	6		Formatie van Urk				
410.000			Elsterien (ijstijd)		6		Formatie van Peelo			
475.000			Cromerien (warme periode)	6		Formatie van Sterksel				
850.000			Pre-Cromerien		6		Formatie van Sterksel			
2.600.000										

Cal. jaren v/n Chr.	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden			
1950	0	Laat	Subatlanticum koeler vochtiger	Vb2	Loofbos eik en hazelaar overheersen haagbeuk veel cultuurplanten rogge, boekweit, korenbloem	Nieuwe tijd			
-1500	Vb1			Middeleeuwen					
-450				Romeinse tijd					
0	12	Vroeg	Subboreaal koeler droger	Va	Loofbos eik en hazelaar overheersen beuk > 1% invloed landbouw (granen)	IJzertijd			
-800	815			IVb		Bronstijd			
-2000	2650	Midden	Atlanticum warm vochtig	III	Loofbos eik, els en hazelaar overheersen in zuiden speelt linde een grote rol	Neolithicum			
3755	5000						IVa	Mesolithicum	
-4900	8000								II
-5300		8240	I	eerst berk en later den overheersend					
7020	9000				Laat-Pleistoceen (ijstijd)	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	LW III	open parklandschap open vegetatie met kruiden en berkenbomen	Laat-Paleolithicum
8240	9000	Late Dryas	LW II	dennen- en berkenbossen					
8800	10.150	Vroeg-Dryas	LW I	open parklandschap open vegetatie met kruiden en berkenbomen					
11.755	10.800	Bølling							
12.745	10.800	Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)			perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra	Midden-Paleolithicum			
13.675	11.800						Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)		
14.025	12.000								
15.700	13.000	Saalien (ijstijd)			Vroeg-Paleolithicum				
-35.000	75.000								
75.000		115.000							
130.000	300.000								
-300.000									

Chronostratigrafie voor Noordwest-Europa volgens Zagwijn (1974), Vandenbergh (1985) en De Mulder *et al.* (2003). Lithostratigrafie volgens De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotoop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Stuiver *et al.* (1998). Zuurstofisotoop calibratie (OxCal) versie 3.9 Bronk Ramsey (2003), toegepast op het Laat-Weichselien en het Holoceen. Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2000). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Bijlage 2 Bewoningsgeschiedenis van Nederland

Als aanvullende informatie wordt hieronder een algemene ontwikkeling van de bewoningsgeschiedenis van Nederland weergegeven.

Paleolithicum (tot ca. 8800 voor Chr.)

De vroegste bewoningssporen in Nederland uit deze periode dateren uit de voorlaatste ijstijd, ca. 300.000-130.000 jaar geleden. Waarschijnlijk hebben in de koudste fasen van de ijstijden in Nederland geen mensen geleefd. Daarentegen was bewoning in de warmere perioden wel mogelijk. De mensen die hier toen leefden trokken als jagers/vissers/verzamelaars rond in kleine groepen en maakten gebruik van tijdelijke kampementen. Veranderingen in het klimaat zorgden voor een veranderende flora en fauna. Tijdens de koude perioden bestond het groot wild onder meer uit rendieren, mammoeten, paarden en steppewisenten. Vooral op paarden en rendieren werd in het Laat Paleolithicum intensief jacht gemaakt. Tijdens de warmere perioden werd er onder andere op herten, wilde zwijnen en oerossen gejaagd.

Mesolithicum (ca. 8800-4900 voor Chr.)

Rond de overgang van het Pleistoceen naar het Holoceen (ca. 9000 voor Chr.) verbeterde het klimaat zich voor een langdurige periode. De gemiddelde temperatuur steeg, waardoor de variatie in flora en fauna (o.a. bosontwikkeling) toenam. De mens kreeg nu de mogelijkheid om meer gevarieerd te eten: vruchten en andere eetbare gewassen stonden nu vaker op het menu. Doordat de temperatuur steeg, trok het groot wild (met name rendieren) naar het noorden, dat plaats maakte voor meer territoriumgebonden klein wild, vogels en vissen. Door deze veranderende leefomstandigheden werd de jachttechniek aangepast. De vuursteen bewerkingstechniek hield met deze ontwikkeling gelijke tred. Er werden kleine spitse vuursteenspitsen vervaardigd die als pijl- en harpoenpunt werden gebruikt. Met de stijging van de temperatuur begon het landijs te smelten en de zeespiegel te stijgen. Het tot dan toe droge Noordzee-Bekken kwam onder water te staan. De groepen jagers/vissers/verzamelaars wisselden nog wel van locatie maar exploiteerden kleinere gebieden. In het voorjaar viste men in de rivieren, tijdens de zomer leefde men voornamelijk langs de kust, waar naast vis en schaaldieren ook zeehonden als voedselbron dienden. In de herfst verzamelde men noten en vruchten, terwijl in de winter op onder meer pelsdieren werd gejaagd.

Neolithicum (ca. 5300-2000 voor Chr.)

Aan het begin van deze periode gingen het jagen, vissen en verzamelen een steeds minder belangrijke rol spelen. Men ging nu zelf cultuurgewassen telen en dieren houden bij het kamp. Uit vondsten valt af te leiden dat het om twee groepen mensen gaat, enerzijds kolonisten met een vrijwel agrarische levenswijze, anderzijds om de autochtone Mesolithische bevolking die een halfagrarische levensstijl erop na gaat houden. Deze verandering ging gepaard met enkele technologische en sociale vernieuwingen zoals: het wonen op een vaste plek in een huis, het gebruik van vaatwerk van (gebakken) klei en de introductie van geslepen stenen dissels en bijlen. De bevolking groeide nu gestaag, mede door de productie van overschotten. Uit het Neolithicum zijn verschillende nu nog zichtbare grafmonumenten bekend, te weten grafkelders, hunebedden en grafheuvels.

Bronstijd (ca. 2000-800 voor Chr.)

Het begin van dit tijdvak valt samen met het eerste gebruik van bronzen voorwerpen zoals bijlen. Vuurstenen werktuigen bleven, zij het minder, in gebruik. Het aardewerk uit deze periode is over het algemeen tamelijk zeldzaam. Vuursteenmateriaal uit de Bronstijd is meestal niet goed te onderscheiden van dat uit andere perioden. Lange tijd bleven bronzen voorwerpen zeer schaars binnen Nederlands grondgebied. Door het van nature ontbreken van de benodigde grondstoffen moest het brons worden geïmporteerd en ontstonden er handelscontacten over langere afstanden. Eén en ander had wel tot gevolg dat er binnen de bevolking grotere verschillen ontstonden door verschillen op basis van bezit. De grafheuveltraditie, die tijdens het Neolithicum haar intrede deed, werd in eerste voortgezet, maar rond 1200 voor Chr. vervangen door begravingen in urnenvelden. Het gaat hier om ingegraven urnen met crematieresten waar overheen kleine heuveltjes werden opgeworpen, omgeven door een greppel. Een Kopertijd voorafgaand aan de Bronstijd wordt in Noordwest-Europa niet onderscheiden, in tegenstelling tot bijvoorbeeld het Middellandse Zeegebied. Wel zijn uit het Laat-Neolithicum koperen voorwerpen bekend.

IJzertijd (ca. 800-12 voor Chr.)

In deze periode werden voor het eerst ijzeren voorwerpen vervaardigd. Voor de productie van werktuigen en wapens werd brons vervangen door ijzer. Er ontstond een inheemse ijzerproductie. Het gebruik van vuursteen voor het vervaardigen van werktuigen duurde nog in beperkte mate voort. Ten opzichte van de Bronstijd traden er in de aardewerktraditie geen radicale veranderingen op. Evenals in het Neolithicum en de Bronstijd woonden de mensen in verspreid liggende hoeven ('Einzelhöfe') of in nederzettingen bestaande uit maar enkele huizen; deze werden in een beperkt gebied nogal eens verplaatst. Op de hogere zandgronden ontstonden uitgebreide omwalde akkercomplexen ('Celtic fields'). Opvallend zijn de verschillen in materiële welstand (bezit van metalen voorwerpen), die mogelijk op sociale ongelijkheid duiden. In de zogenaamde vorstengraven uit Zuid Nederland, met daarin luxe, geïmporteerde bijgaven, zijn vermoedelijk lokale of regionale autoriteiten begraven. De meeste begravingen vonden nog altijd plaats in urnenvelden. Tijdens de IJzertijd werd het Friese kustgebied gekoloniseerd en ontstonden de eerste terpen.

Romeinse Tijd (ca. 12 voor Chr. - 450 na Chr.)

Met de komst van de Romeinen eindigt de prehistorie en begint de geschreven geschiedenis. Aangezien de schriftelijke bronnen slechts een zeer fragmentarisch beeld schetsen, is men toch nog in belangrijke mate aangewezen op de archeologie als informatiebron. Een tijd lang diende het Nederlandse rivierengebied als uitvalsbasis voor veldtochten in het noorden van Germanië. In 47 na Chr. werd de Rijn definitief als Romeinse rijksgrens ingesteld. Ter controle en verdediging van deze zogenaamde 'limes' werden langs de Rijn, tot diep in Duitsland, 'castella' (militaire forten) gebouwd.

De inheemse manier van leven handhaafde zich nog lange tijd. Wel werd, vooral na de opstand van de Bataven tegen de Romeinse overheersers in 69-70 na Chr., de Romeinse invloed steeds duidelijker. In veel Inheems-Romeinse nederzettingen was bijvoorbeeld, naast het eigen handgevormde aardewerk, Romeins importaardewerk in gebruik, dat op de draaischijf was vervaardigd. Er werden, vooral in Limburg, grootse villa's (Romeinse herenboerderijen) gebouwd, hetzij nieuw gesticht, hetzij ontwikkeld vanuit een bestaande inheemse nederzetting.

De Romeinen legden een voor die tijd al uitgebreide infrastructuur aan, waardoor het gebied steeds beter werd ontsloten. Op verschillende plaatsen ontstonden aanzienlijke nederzettingen, waarvan er enkele met een stedelijk karakter (zoals Nijmegen). De inheemse bevolking, ten noorden van de Limes, werd niet zo sterk beïnvloed door de Romeinse aanwezigheid. Er was wel sprake van handelscontacten en het uitwisselen van geschenken. In de tweede helft van de derde eeuw ontstond, onder meer door invallen van Germaanse stammen, een instabiele situatie die met korte onderbrekingen

voortduurde tot in de vijfde eeuw. Uiteindelijk leidde dit in het jaar 406 tot de definitieve ineenstorting van de grensverdediging langs de Rijn.

Middeleeuwen (ca. 450-1500 na Chr.)

Over de Vroege Middeleeuwen, vooral over het tijdvak 450-600 na Chr., is relatief weinig bekend. Zowel historische bronnen als archeologische overblijfselen zijn schaars. De bevolkingsomvang was ten opzichte van de voorafgaande periode sterk afgenomen. De marktgerichte economie verdween en de mensen vielen terug op zelfvoorziening. De politieke macht was na het wegvallen van de Romeinse staatsorganisatie in handen gekomen van regionale en lokale hoofdlieden. Een gezaghebbende status was nu vooral gebaseerd op militair succes en materiële welstand. Deze instabiele periode wordt ook wel aangeduid als de 'tijd van de volksverhuizingen'.

Vanaf de tiende - elfde eeuw wordt een overheersende positie van de al dan niet adellijke grootgrondbezitters waargenomen. Dit vertaalt zich in nieuwe nederzettingvormen als mottes, kastelen en versterkte hoeven. In verband met de aanhoudende bevolkingsgroei, en mede dankzij gunstige klimatologische omstandigheden, werd een begin gemaakt met het ontginnen van woeste gronden als bos, heide en veen. Veel van de huidige dorpen en steden dateren uit deze periode. Door de aanleg van dijken en kaden werden laaggelegen gebieden beschermd tegen wateroverlast. De heersende rivaliteit tussen de vorsten leidde, in combinatie met een zwak centraal gezag, veelvuldig tot lokaal geweld, waarvan de bevolking vaak het slachtoffer werd. Door het aanleggen van burgen, schansen, landweren en wallen trachtte men zich te beveiligen.

Nieuwe tijd (1500-heden)

De Nieuwe tijd kenmerkt zich door een groot aantal veranderingen vooral op het gebied van mens- en wereldbeeld. Er is sprake van een Europese overzeese expansie wat leidt tot handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie. Er ontstaat een nieuwe wetenschappelijke belangstelling wat zich uit in vele uitvindingen. Deze uitvindingen vormen de motor van de industriële revolutie. Er ontstaat een nationale staat die centraal bestuurd wordt. Als gevolg van deze ontwikkelingen neemt het belang en de omvang van steden toe en neemt de macht van adel af. Het grootste deel van de bevolking is niet meer werkzaam en woonachtig op het platteland maar in de steden. In verband met de aanhoudende bevolkingsgroei worden aan het eind van de 19^e tot het begin van de 20^e eeuw op grote schaal woeste gronden gecultiveerd. Door de industriële revolutie komen steeds meer producten beschikbaar voor steeds meer mensen waardoor de welvaart stijgt. In de Nieuwe tijd vindt er eveneens een hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke Oudheid plaats, wat zich tot in het begin van de 20^e eeuw uit in de kunsten.

Bijlage 3 AMZ-cyclus

Het AMZ-proces

Archeologisch onderzoek in Nederland wordt in het algemeen uitgevoerd binnen het kader van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ). Het gehele traject van de AMZ omvat een aantal stappen die elkaar kunnen opvolgen, afhankelijk van het resultaat van de voorgaande stappen. Om inhoudelijke, prijs- en planningstechnische redenen kan er soms voor gekozen worden om bepaalde stappen gelijktijdig uit te voeren. Bovendien kan, indien reeds voldoende gegevens bekend zijn, een stap worden overgeslagen. Elke stap eindigt met een rapport met daarin een advies voor de vervolgstappen, waarna de bevoegde overheid, gemeente, provincie of de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, beslist of verder archeologisch onderzoek noodzakelijk is. Indien na een bepaalde stap blijkt dat geen nader vervolgonderzoek nodig is, wordt het archeologisch onderzoek afgesloten. Ook kan het bevoegd gezag besluiten dat een vindplaats van zo groot belang is, dat deze *in situ* behouden moet worden. Dan dienen de archeologische resten in de grond beschermd te worden door planaanpassing of planinpassing.

Het begint met het bepalen van de onderzoeksplicht. Gemeentelijke, provinciale en landelijke archeologische waardenkaarten geven aan of het plangebied in een gebied ligt met een archeologische verwachting. Indien dit het geval is, dan zal er in het kader van de planprocedure onderzoek verricht moeten worden om te bepalen of er archeologische waarden binnen het plangebied aanwezig zijn. Hiermee start de zogenaamde AMZ-cyclus (zie schema).

De eerste fase: Bureauonderzoek

Elk archeologisch onderzoek begint met een bureauonderzoek. Dit heeft tot doel het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden, binnen het plangebied om tot een gespecificeerd verwachtingsmodel te komen, op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van een eventuele vervolgstap.

De tweede fase: Inventariserend VeldOnderzoek (IVO)

Het doel van een IVO is het aanvullen en toetsen van het gespecificeerde verwachtingsmodel. Het IVO moet informatie geven over de aan- of afwezigheid, de aard, het karakter, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden.

Inventariserend Veldonderzoek; Booronderzoek en Veldkartering

Door een booronderzoek kan er een goede inschatting gemaakt worden van de kans op archeologische waarden (grondsporen en daarmee samenhangende voorwerpen). Bij het booronderzoek is een onderscheid aangebracht in een verkennende, karterende en waarderende fase. De verkennende fase heeft tot doel inzicht te krijgen in de vormen van het landschap, voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze. Op deze manier worden kansarme zones uitgesloten en kansrijke zones geselecteerd voor de volgende fasen. Tijdens de karterende fase wordt het onderzoeksgebied systematisch onderzocht op de aanwezigheid van archeologische vondsten of sporen. De waarderende fase sluit aan op de karterende fase. Het waarnemingsnet kan verdicht worden om de horizontale begrenzing, ligging en omvang van archeologische vindplaatsen vast te stellen.

Een veldkartering wordt uitgevoerd wanneer vondsten of sporen aan de oppervlakte worden verwacht en zichtbaar zijn op het moment dat het onderzoek uitgevoerd wordt. Dit type onderzoek bestaat uit het belopen van het maaiveld van het plangebied.

Inventariserend Veldonderzoek; Proefsleuven

Als uit vooronderzoek blijkt dat binnen het plangebied archeologische resten aangetroffen kunnen worden kan het bevoegd gezag beslissen tot een proefsleuvenonderzoek. Proefsleuven zijn lange sleuven van twee tot vijf meter breed die worden aangelegd in de zones waar in de voorgaande onderzoeksfase aanwijzingen voor vindplaatsen zijn aangetroffen. De KNA schrijft voor dat bij een dergelijk onderzoek minimaal 5% van het te verstoren gebied onderzocht dient te worden.

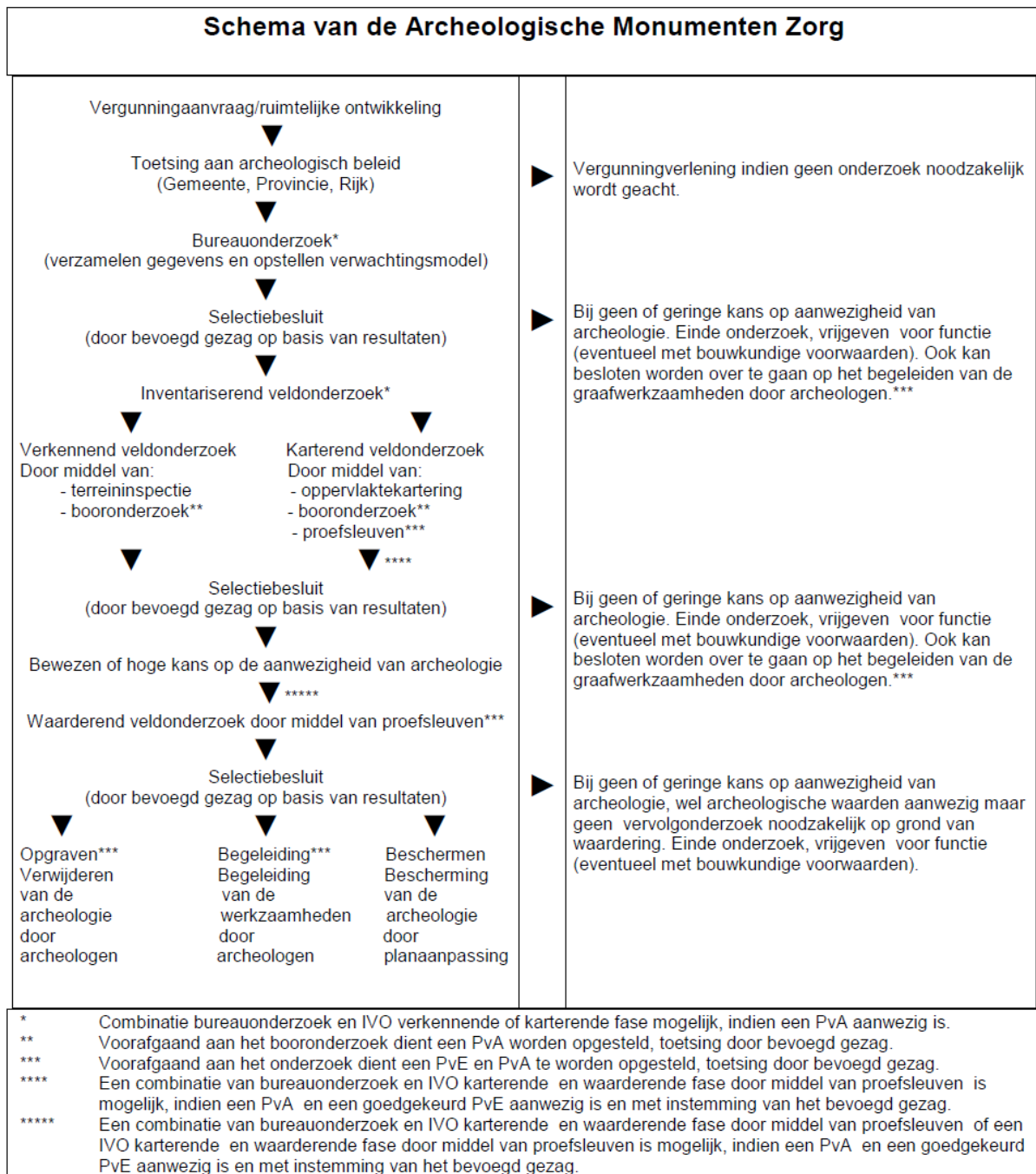
De Derde fase: Archeologische Begeleiding (AB) of Opgraven (AAO)

Archeologische Begeleiding

Als het vooronderzoek niet voldoende informatie heeft opgeleverd om de archeologische waarde van de archeologische resten te bepalen, kan besloten worden tot archeologische begeleiding van de sloop- of graafwerkzaamheden. Dit betekent dat archeologen bij het graafwerk aanwezig zijn om het werk te volgen en eventuele resten te documenteren. Wanneer tijdens de werkzaamheden vondsten (van hoge archeologische waarde) naar boven komen, die aanleiding geven tot nader onderzoek, kan alsnog besloten worden om tot een opgraving over te gaan.

Opgraven

Indien de archeologische resten niet *in situ* bewaard kunnen blijven, maar wel van belang zijn voor de wetenschap, kan het bevoegd gezag besluiten over te gaan tot een Algehele Archeologische Opgraving (AAO). Het doel hiervan is volgens de KNA het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden, die van belang is voor kennisvorming over het verleden.

Bijlage 4 Planontwerp

In het uiterste zuiden van de gemeente Zuidplas bevindt zich aan de binnendijkse zijde van de Groenendijk de voormalige steenoven "De Olifant". Deze, tot woonhuis omgebouwde, steenoven is gelegen op een landgoed. De eigenaren hebben het idee opgevat om dit landgoed, onder de naam "Leefgoed De Olifant", te ontwikkelen tot een gebied dat voorziet in een combinatie van wonen, vergaderen, trainen en daghoreca. Aangezien het nu vigerende bestemmingsplan "Hitland" de realisatie van het leefgoed niet toestaat, is een herziening van dat plan noodzakelijk. BODG ruimtelijk advies B.V. stelt dit bestemmingsplan in opdracht op.

Onderstaande afbeelding geeft de ligging en begrenzing van het plangebied aan.

Leefgoed De Olifant – van gebouw tot gebouw

De 2e afbeelding geeft de gewenste eindsituatie van het leefgoed weer. Hierin behouden de steenoven 'De Olifant' (nummer 1), de daarbij behorende opslagschuur (nummer 2) en de dijkwoning op nummer 321 (nummer 3) hun huidige woonfunctie. Voor de steenoven geldt tevens dat het gebruik als expositieruimte en trouwlocatie behouden blijft. Bij de inrichting van het gebied wordt ervoor gezorgd dat de gewenste privacy niet in het gedrang komt.

In 'De Plaets' (nummer 4) wordt de daghoreca ondergebracht. Dit horecapunt richt zich op passerende recreanten. Daarnaast zal de voormalige landbouwschuur ook dienst gaan doen als cateringslocatie voor de vergaderingen en trainingen op het leefgoed en eventueel ook als vergader- of trainingsruimte. Voor opslag van onder andere terrasmeubilair en toestellen voor buitentrainingen wordt ten noorden van de bestaande berging, behorende bij de dijkwoning, een extra schuur opgericht (nummer 5).

Vanuit 'De Plaets' zijn diverse looproutes aanwezig, bijvoorbeeld naar de te realiseren blokhut (nummer 6) waarin overnacht kan worden. Hierbij wordt gedacht aan een bed&breakfast-concept voor 'passanten' of mensen die een training op het leefgoed volgen. Daarnaast is het mogelijk om een tweede overnachtingsruimte naast de blokhut te realiseren; het is bedoeling dat dit nieuwe gebouw geschikt moet zijn voor de overnachting van grotere groepen. Tevens bevinden zich looproutes naar een te realiseren buitenactiviteitenplek in het bosrijke deel van de locatie (nummer 7) en naar de voormalige landbouwschuur 'De Beer' (nummer 8). Laatstgenoemde wordt in gebruik

genomen als vergader- annex trainingsruimte en wordt gekenmerkt door zijn vrije ligging in de polder.

Naast de bestaande opstallen zullen nog twee nieuwe gebouwen opgericht worden, beide dienstdoende als vergader- en/of trainingsruimte. De nieuwe ruimte aan de noordzijde van het plangebied, 'De Hut' genoemd (nummer 9), wordt getypeerd door vrij uitzicht in combinatie met sterke 'rug' van groen, terwijl de sfeer op 'De Zander' (nummer 10) wordt bepaald door de nadrukkelijke aanwezigheid van bomen. Het bestemmingsplan biedt de mogelijkheid dat onder voorwaarden één van deze nieuwe gebouwen, 'De Plaets' of 'De Beer' dienst gaat doen als beheerderswoning.

Afbeelding 4: Situatie na realisatie "Leefgoed De Olifant".

Bijlage 5 'Haven van Hitland - van vaargeul tot woonhaven' (ged.)¹⁴

Van zelling tot werkhaven

Ver-Hitland is een rond steenbakkerijen en een voetveer ontstaan Nieuwerkerks gehucht, lang gericht op Ouderkerk. De werkhaven in de Hollandsche IJssel is een product van de normalisatie van de rivier rond 1940, ontworpen door dezelfde geestelijke vader als die van het Deltaplan. Een al op Ver-Hitland gevestigd aannemersbedrijf legde er in 1941 een werkhaven aan. Het was op de plek van een eerdere zelling en stroom- of vaargeul. Jarenlang was er in de haven al dan niet verouderd baggermateriaal te zien, gevolgd door woonschepen en bewoonde vrachtschepen. Ook deze locatie in Midden-Holland kent al bijna acht eeuwen van menselijk ingrijpen. Wat is de beknopte historie?

De rivier

Na de Romeinse tijd werd de Lek met de IJssel als nevenstroom de hoofdafvoer van de Neder-Rijn. De Kromme Rijn en de Oude Rijn stelden steeds minder voor. De IJssel kan jonger zijn dan de Lek, maar was er zeker voor het begin van de negende eeuw. Uit 944 is er in een Latijnse oorkonde sprake van *in pago Lacke et Isla*, in het gewest Lek en IJssel. Reeds in 1285 werd de rivier door de IJsseldam bij Vreeswijk van de Lek afgesloten. Nadat het Rijk zich rond 1850 als eigenaar van de vaargeul van de IJssel ging zien, volgde in 1860 bij Gouda een dam met waaiersluis. Beneden Gouda bleef de IJssel een getijdenrivier. De naam IJssel was een algemene aanduiding voor een groot water en dat de naam meer voorkomt is dus logisch. Eerst in de 18^e eeuw werd de rivier aangeduid met Goudsche of Hollandsche IJssel.

De dijk

Middeleeuwse ontginningen startten met als eerste de moederparochie Ouderkerk. Voor het eind van de 12e eeuw volgde de aanleg van wat later Schielands Hoge Zeedijk ging heten. (Nieuwerkerks oudste vermelding is van 1282.) De dijken veranderden nooit van tracé, maar moesten wel vele malen worden verhoogd. Dat verhogen gebeurde meestal pas na een hoge vloedstand. In de jaren na 1953 is de dijk tussen de in 1958 gereed gekomen stormvloedkering en Gouda op *secundaire Deltahoogte* gebracht. Het merkwaardige van de dijk en het water was dat deze eigendom van aangrenzende particulieren waren. Tot 1921 was Schielands Hooge Zeedijk verhoefslaagd. Dat wil zeggen dat de dijk in vakken was verdeeld – hoefslagen – en in het hoefslagboek bij Schieland waren de namen opgetekend van hen die in de hoefslagen de eigendom van de dijk bezaten en verplicht waren tot onderhoud daarvan. In 1921 werd de onderhoudsplicht door het betalen van een afkoopsom door Schieland overgenomen. Het bekende schouwen van de dijk werd daarna min of meer overbodig. Wat nog tot rond 1970 bleef was de eeuwenoude eigendom van het gras op de dijk. De Capelse, Nieuwerkerkse en Moordrechtse kerkvoogdijen hadden het recht van gras-etting. Ze moesten dit gras laten maaien en konden de opbrengst verkopen. In de archieven blijven ze nog steeds bewaard: processen-verbaal van jaarlijkse verpachtingen van het grasgewas van dijkvakken tussen genummerde palen. Rond 1970 deden de kerken het recht aan Schieland over en sindsdien onderhoudt dat schap de taluds.

Steenplaatsen

Al vanaf de 14^e eeuw kwamen er 'tichelwerken', steenplaatsen, langs de IJssel. De klei werd uit de rivier gebaggerd. Door de werking van eb en vloed werd slijk afgezet op bodem en oever. *Zellingen*

¹⁴ Meijers *et al.*, 2008

heetten de vergaarkommen tussen de vaargeul en de dijk, onderling gescheiden door *rikken*, dit zijn met riet begroeide walletjes oude kleigrond. De 'gouden' zellingen waren bezit van steenfabrikanten, al moesten ze later wel vergunningen van de minister hebben voor zelfs het versterken van rikken! De vormer maakte van de voorbereekte klei ruwe stenen middels houten vormen. Jonge plakkers brachten zijn werk naar het zetveld. Na drogen werden met dit product de ovens volgestapeld. Dan volgden een week of vijf stoken met turf en een week of vijf afkoelen. Het typische gele product uit de open veldovens kreeg al snel de naam Goudsche- of IJsselsteen. Op het huidige Ver-Hitland waren er vanaf de 17^e eeuw tot in de 20^e eeuw een binnen- en een buitendijkse steenplaats.

De binnendijkse steenplaats had een buitendijkse loswal, waar vanaf schepen stenen vervoerden. De families Hoogendijk en Van Lange/Bloot waren de laatste eigenaren van de buitendijkse en de binnendijkse plaats met respectievelijk twee en drie ovens. Eigen gemeenschappen waren het. Bouwde Hoogendijk in 1909 zelfs niet een eigen kerkje in zijn 'kersenbongerd'?

Beide steenplaatsen sloten rond 1920. De enige overgebleven oven van de binnendijkse plaats kwam, tegen de wil van de gemeenteraad in, in de jaren zestig op de rijksmonumentenlijst. Deze oven met karakteristieke toegangspoort werd in 1973 door architect Gunnar Daen omgebouwd tot landhuis *De Olifant*.

In archiefstukken van 1786 kwam de naam Hitland voor het eerst voor als de naam van deze steenplaats van Van Lange in de polder Gansdorp. In de 20^e eeuw heette de enige buitendijkse en vanaf 1938 een binnendijkse boerderij *Ver-Hitland*.

Aannemer Van Haaften

N.V. A.J. van Haaften's Grint- en Ballastmij te 's-Gravenhage kocht na sluiting de buitendijkse steenplaats en nam het terrein in gebruik voor opslag van zand, grint en materialen voor water- en wegenbouw. Bijvoorbeeld in 1923 kreeg dit bedrijf al vergunningen van Rijkswaterstaat voor zowel het ophogen van een zelling als voor het met een stoombaggermolen baggeren in een zelling. De N.V. verhardde vanaf 1931 een stukje dijk. In 1934 kreeg men vergunning voor het aanleggen en behouden van een krib en het planten van riet.

Normalisatie van de IJssel

De open benedenloop van de Hollandsche IJssel was een belangrijke schakel in de drukke scheepvaarttroute tussen Rotterdam en Amsterdam. Diverse plannen om deze kronkelige rivier te 'normaliseren', zoals dat in waterstaatstermen heet, werden om tal van redenen niet uitgevoerd. Dr.ir. Johan van Veen (1893-1959) was werkzaam bij de Directie Benedenrivieren van de Rijkswaterstaat. Hij maakte in 1934 een ontwerp voor de verbetering van de Hollandsche IJssel met diverse bochtafsnijdingen, alle voorzichtig tussen de bandijken. In een nota van dat jaar over een getijdeberekening voor de verbeterde Hollandsche IJssel vond hij Schielands Hoge Zeedijk gevaarlijk laag; het zou na 1953 worden gememoreerd... (Van Veen was ook de 'vader' van de Deltawerken.) Het volk kreeg nog geen inspraak, maar het hoofd van de Directie Zuid-Holland van Rijkswaterstaat, ir. P. Kloppert, vond het plan van 1934 te ingrijpend. Er volgde een aanvullende nota van Van Veen, zijn aanpak werd toch gehonoreerd. Toen hij er over rapporteerde in het vakblad *De Ingenieur* van 10 november 1939 waren de werkzaamheden al in volle gang. Eén van de bochtafsnijdingen was die bij Ouderkerk, waar de vaargeul bijna een rechte hoek maakte en toen een boog met een straal van 500 meter kreeg. Eind 1939 was mede door inzet van 'werklozen' de helft van het totale werk klaar en voor 1942 volgde de rest. Het werk kostte 1,5 miljoen harde guldens, waarvan 0,5 miljoen voor onteigeningen. Er werd twee miljoen kubieke meter slib gebaggerd. De uitkomende grond werd geborgen in zeven Rijksloswallen (in totaal 40 ha), en van storten van afval, dat her en der later zou gebeuren, meldt dat artikel nog niets. Verwacht werd wel dat deze terreinen uitstekende industriegrond zouden opleveren. Ook beoosten de vroegere buitendijkse steenplaatsen en bewesten de latere werkhaven werd op

Ver-Hitland de zelling volgestort. Het beeld van de rivier was zo tegen 1940 al drastisch veranderd: weg waren de rikken en zellingen. Omdat de bochtafsnijdingen van de vaargeul tussen de dijken maar beperkt konden zijn, werden er later tot in een streekplan van 1964 toe plannen gemaakt voor forsere ingrepen met dijkverleggingen, ook bij Ver-Hitland, realisatie bleef echter uit.

Werkhaven

Eén van de bij de normalisatie betrokken aannemers was Van Haaften. De N.V. had gezien de nevenvestiging op Ver-Hitland een aparte positie. In 1938 kwam er zodoende al een onderhandse overeenkomst voor baggerwerk van raai 13.2-14.2 met door Rijkswaterstaat uitgezette nieuwe oeverlijnen. Het werkdomein werd in fasen vergroot naar raai 16.1. Prijsstijgingen vanwege de oorlog zorgden voor aangepaste vergoedingen. Een kaart met weg te baggeren en te 'kleppen' hoeveelheden slib bevat zo de aantekening "Van Haaften behoudt specie 110.000 m³". Benut werden door deze N.V. de baggermolens Scheldestroom en Maastroom, de zuiger Caspar Robles, de kranen Rex en Polyphemus, maar ook de motorboot De IJssel. Het bedrijf kreeg in 1939 vergunning voor "*Het maken van op-hoogingen, het aanleggen van een haven, het maken van kribben en oevervoorzieningen en het slaan van vloedpalen*" in de gemeente Nieuwerkerk aan den IJssel van raai 14.3-15.4. In 1941 werd deze vergunning ingetrokken en een nieuwe verleend met dezelfde tekst, maar met ook Ouderkerks riviergebied (pas na de normalisatie zou de grens in de rivier worden aangepast). In het verlengde van de oever van een loswal werd als afscheiding met de vaargeul een strekdam aangelegd. Op een per 1 januari 1942 geactualiseerde kaart is de haven er al. Intussen is de haven al decennia van de familie Sipkema.

De werkhaven was overigens niet de enige plaats waar storten achterwege bleef, omdat er bergingscapaciteit genoeg was én omdat ook buiten de vaargeul watergebruik gewenst was. Hetzelfde gold bijvoorbeeld voor enkele houthavens elders.

Snelweg, spoorlijn of recreatie?

In het streekplan Rechter Maasoever uit 1964 en het Rijkswegenplan 1968 is een geplande rijksweg van Krimpen/Ouderkerk over de IJssel naar Bergschenhoek dwars over de werkhaven prominent aanwezig. Daarnaast werd vanaf de nieuwe spoorlijn Rotterdam-Gouda (1953) een aan de ontworpen weg parallelle spoorlijn richting Krimpener- en Alblasserwaard getekend. ("Deze lijn zal onder meer Krimpen aan den IJssel per rail bereikbaar maken.") Ondergrondse gas- en bovengrondse hoogspanningsleidingen werden vast evenwijdig aan deze infrastructuur aangelegd. Rijksweg en spoorlijn kwamen er nooit, een recreatiegebied met in het zuiden een golfbaan wel. Dat plan voor een Hitlandbos verzon de ANWB in 1960. Het sloeg aan: er was angst voor loslopend werkvolk op de vrije zaterdagen. In 1973 richtten Capelle en Nieuwerkerk er een recreatieschap voor op en in 1983 werd de eerste boom gepoot. Op een bestemmingsplan van rond 1980 werd in dat kader de werkhaven als eventuele beperkte jachthaven bestempeld. De herinrichting kostte in het zuidelijk deel wel het middeleeuwse slagenlandschap. Eerder bleven daar sinds de middeleeuwen de veranderingen beperkt tot een polderfusie in de 19^e eeuw en een vergeefse inundatie in 1945 om de bevrijding tegen te houden. Bij de fusie ontstond de polder Esse, Gansdorp en Blaardorp. De Blaardorpse molen werd in 1866 van Ver-Hitland gehaald en als bovenmolen voor de poldercombinatie hergebruikt. Getrapt bemalen werd nodig door de hogere standen van het IJsselwater vanwege de komst van de Nieuwe Waterweg.

Buurtschap

Als buurtschap veranderde Ver-Hitland pas na de bezettingsjaren. Tot na de oorlog was de dijk onverhard, was er geen stroom, gas of water en was de Ouderkerkselaan particulier bezit. Het hek erop werd op een gegeven moment – na de komst van de auto? - alleen tegen betaling geopend. (Van

1903-1935 was het nog de voetverbinding naar de spoorweghalte Ouderkerk, gelegen bij de Nieuwerkerkse Scheve Overweg in de Maasspoorlijn.) Een buurtvereniging streed voor van alles en zorgde ook voor vertier. Leidingwater kwam er in 1951, stroom in 1953 en in 1987 verrees er tenslotte een nieuw buurthuis. Had Ver-Hitland ooit maar twee villa's, die van de heren steenbakkers, er zouden er meer volgen. De tijden waren veranderd! Anno 2006 zijn er plannen om buitendijkse terreinen van drie bedrijven te benutten voor de bouw van nog 34 woningen. En wat betreft het wonen óp het water? Zowel voor als na de normalisatie van de rivier lag er al wel een enkel woonschip tegen de dijk. Toen een krant in 1953 de aanleg van stroom op Ver-Hitland beschreef, meldde die ook de aansluiting van de woonschepen *Frama* en *Liquida*. Het zou daar in de Werkhaven niet bij blijven.

De overkant

Ook aan de Ouderkerkse kant veranderde er buitendijks veel in de laatste halve eeuw. Toch: wie kijkt in de richting van Krimpen ziet de in 1916 gebouwde watertoren nog steeds. Maar er prijkte veel meer! Van 1902-1956 stond daar ook de korenmolen *De Hoop*, die in de bezettingsjaren al deels gesloopt werd. Korenmolen *De Druiventros* (gesloopt in 1965) prijkte aan de rand van de buitendijkse steenplaats *de Molenplaats* van de heer Hoogendijk van Capelle. (Zijn herenhuis werd een notaris-pand.) Verderop kwam de roeiveerboot aan bij de houtzagerij van Van Leeuwen met de mooie, tenslotte afgebrande, zaagmolen *Hermina* (1907-1958).

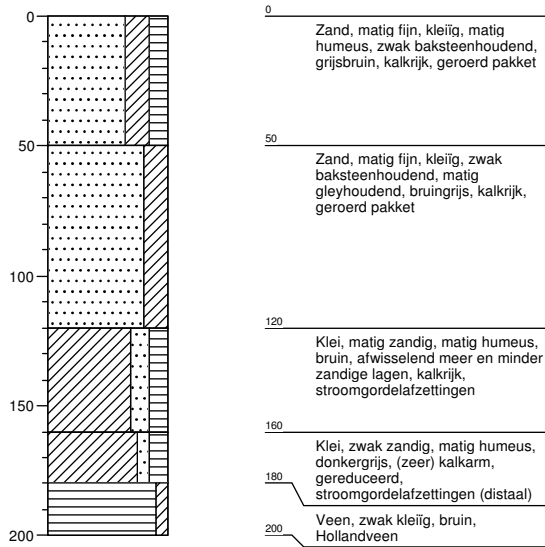
Slot

Wie meer wil weten over de regio kan terecht in archieven, bibliotheken, musea en bij historische verenigingen. En wie de geschiedenis kent, ziet ook in het terrein nog van alles dat herinnert aan eerdere landinrichtingen!

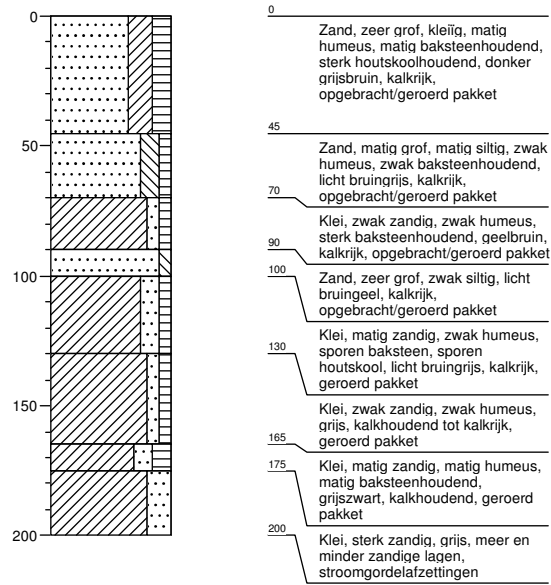
Adri den Boer

Bijlage 6 Boorstaten

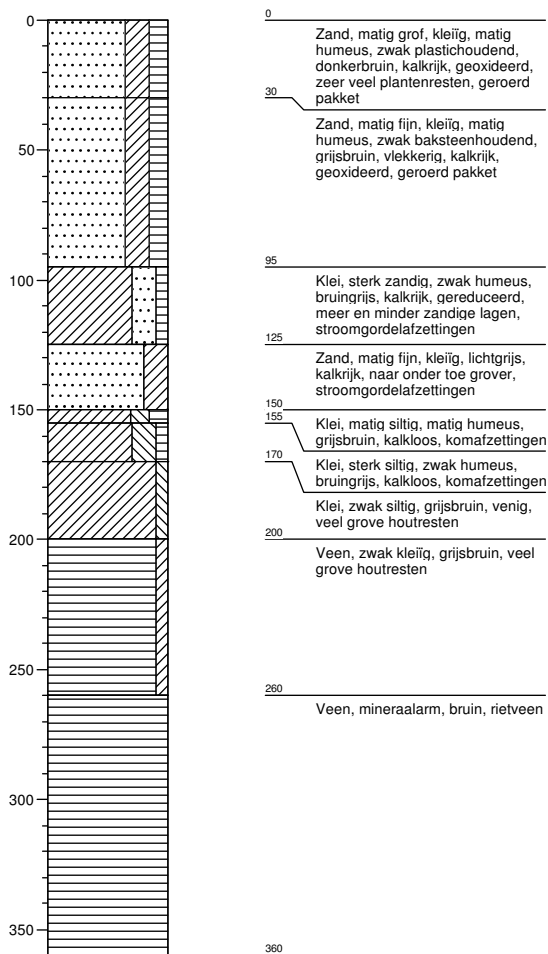
Boring: 1

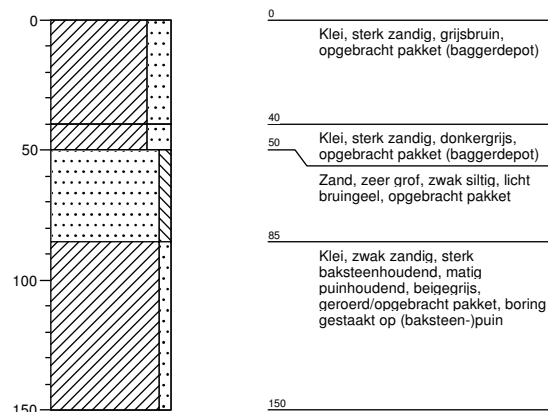
Boring: 2

Boring: 4

Boring: 5

Boring: 6

